

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΑΙΕΥΤΙΚΗΣ**

Διπλωματική Εργασία

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Συγγραφέας

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΒΕΝΕΤΙΑ

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΜ: 19007

Επιβλέπουσα: Αντιγόνη Σαραντάκη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Αθήνα, Μάρτιος 2024

**UNIVERSITY OF WEST ATTICA
SCHOOL OF HEALTH & CARE
SCIENCES
DEPARTMENT OF MIDWIFERY**

Diploma Thesis

Transition to parenthood in same-sex couples

Student's name: Vasiliki Venetia Georgopoulou

Registration Number: 19007

Supervisor name and surname:

Antigoni Sarantaki,

Associate Professor

Athens, March 2024

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΑΙΕΥΤΙΚΗΣ**

Τίτλος εργασίας:

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής συμπεριλαμβανομένου και του Εισηγητή

Η πτυχιακή/διπλωματική εργασία εξετάστηκε επιτυχώς από την κάτωθι Εξεταστική Επιτροπή:

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΣΑΡΑΝΤΑΚΗ	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια /Επιβλέπουσα	
2	ΜΑΡΙΑ ΔΑΓΛΑ	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια /Μέλος	
3	ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΛΥΚΕΡΙΔΟΥ	Ομότιμη Καθηγήτρια /Μέλος	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Βασιλική Βενετία Γεωργοπούλου του Γεωργίου με αριθμό μητρώου 19007 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Επιστημών Υγείας & Πρόνοιας του Τμήματος Μαιευτικής, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

**Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι τον Μάρτιο 2025 και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή*

Η Δηλούσα

 (Υπογραφή)

*** Αντιγόνη Σαραντάκη /Ιδιότητα**

Ψηφιακή Υπογραφή Επιβλέποντα

*** Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μετά από αιτιολόγηση και έγκριση του επιβλέποντα, προβλέπεται χρονικός περιορισμός πρόσβασης (embargo) 6-12 μήνες. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να υπογράψει ψηφιακά ο/η επιβλέπων/ουσα καθηγητής/τρια, για να γνωστοποιεί ότι είναι ενημερωμένος/η και συναινεί. Οι λόγοι χρονικού αποκλεισμού πρόσβασης περιγράφονται αναλυτικά στις πολιτικές του Ι.Α. (σελ. 6):**

https://www.uniwa.gr/wp-content/uploads/2021/01/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CC%81%CF%82_%CE%99%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CC%81_%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%BF%CF%85_final.pdf

«ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ»

Πίνακας περιεχομένων

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
Περίληψη	7
Περίληψη	7
Abtsract	8
Abtsract	8
1. Εισαγωγή.....	10
1. Εισαγωγή.....	10
1.1Οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών τον 21ο αιώνα	14
1.1Οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών τον 21ο αιώνα	14
1.1.1 Οι σχέσεις των ομόφυλων ατόμων	14
1.1.1 Οι σχέσεις των ομόφυλων ατόμων	14
1.1.2 Νομικές ρυθμίσεις για τις οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών	16
1.1.2 Νομικές ρυθμίσεις για τις οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών	16
1.1.3 Οι αντιλήψεις για τη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια	19
1.1.3 Οι αντιλήψεις για τη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια	19
1.2Τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών	21
1.2Τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών	21
1.2.1Τα οικογενειακά δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών	21
1.2.1Τα οικογενειακά δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών	21
.....	21
.....	21
1.2.2 Το δικαίωμα της γονεϊκότητας	26
1.2.2 Το δικαίωμα της γονεϊκότητας	26
1.2.3 Η γονεϊκότητα και η τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια.....	28
1.2.3 Η γονεϊκότητα και η τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια.....	28
.....	28
.....	28
1.2.4 Θεσμικό πλαίσιο	30
1.2.4 Θεσμικό πλαίσιο	30
1.3Δημιουργία οικογένειας από ομόφυλα άτομα.....	31
1.3Δημιουργία οικογένειας από ομόφυλα άτομα.....	31
1.3.1Ο θεσμός της οικογένειας μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών και η αναγνώριση του δικαιώματος για γονεϊκότητα	31
1.3.1Ο θεσμός της οικογένειας μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών και η αναγνώριση του δικαιώματος για γονεϊκότητα	31
.....	34
.....	34
1.3.2 Επιχειρήματα κατά της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια	34
1.3.2 Επιχειρήματα κατά της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια	34
1.3.3 Γονεϊκότητα και δικαιώματα του παιδιού	37
1.3.3 Γονεϊκότητα και δικαιώματα του παιδιού	37
1.3.4 Ομόφυλη γονεϊκότητα και ευημερία του παιδιού	40
1.3.4 Ομόφυλη γονεϊκότητα και ευημερία του παιδιού	40
1.3.5 Οικογενειακή πολιτική για ομόφυλα ζευγάρια	42
1.3.5 Οικογενειακή πολιτική για ομόφυλα ζευγάρια	42
1.4 Το κενό στην έρευνα και ερευνητικά Ερωτήματα	44

1.4 Το κενό στην έρευνα και ερευνητικά Ερωτήματα	44
2. Μέθοδος	45
2. Μέθοδος	45
2.1Κριτήρια Επιλογής και Αποκλεισμού των Άρθρων	46
2.1Κριτήρια Επιλογής και Αποκλεισμού των Άρθρων	46
2.2Πηγές Πληροφοριών και Αναζήτηση	47
2.2Πηγές Πληροφοριών και Αναζήτηση	47
2.3Ανάλυση Δεδομένων	47
2.3Ανάλυση Δεδομένων	47
3. Αποτελέσματα	48
3. Αποτελέσματα	48
3.1 Πίνακας αποτελεσμάτων	48
3.1 Πίνακας αποτελεσμάτων	48
3.2Ανάλυση των 15 μελετών-επιστημονικών άρθρων	57
3.2Ανάλυση των 15 μελετών-επιστημονικών άρθρων	57
3.3Δυσκολίες που Αντιμετωπίζουν τα Ομόφυλα Ζευγάρια στο Θέμα της Γονεϊκότητας	61
3.3Δυσκολίες που Αντιμετωπίζουν τα Ομόφυλα Ζευγάρια στο Θέμα της Γονεϊκότητας	61
3.4Γονεϊκότητα ομόφυλων ατόμων και επίδραση στην ευημερία του παιδιού	63
3.4Γονεϊκότητα ομόφυλων ατόμων και επίδραση στην ευημερία του παιδιού	63
3.5Αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια	65
3.5Αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια	65
4.Συζήτηση - Συμπεράσματα	67
4.Συζήτηση - Συμπεράσματα	67
5.Περιορισμοί	69
5.Περιορισμοί	69
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	70
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	70

Περίληψη

Η μετάβαση στη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια αποτελεί ένα σημαντικό και συνάμα σύνθετο κεφάλαιο, το οποίο επιφέρει ποικίλες προκλήσεις και ευκαιρίες, ενώ η κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν αυτή τη μετάβαση είναι ζωτικής σημασίας. Η νομική αναγνώριση των ομόφυλων ζευγαριών σχετικά με τη γονεϊκότητα διαφέρει παγκοσμίως. Σε ορισμένες κοινωνίες, η έλλειψη νομικής αναγνώρισης μπορεί να δημιουργήσει εμπόδια σε θέματα όπως η υιοθεσία και τα γονικά δικαιώματα. Οι κοινωνικές προκαταλήψεις και η ανοχή προς τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια εξακολουθούν να διαφέρουν. Η αποδοχή και η υποστήριξη από την κοινωνία είναι κρίσιμη για τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τα ζευγάρια αυτά.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη της μετάβασης στη γονεϊκότητα για ομόφυλα ζευγάρια. Η έρευνα εστιάζει στις αντιλήψεις της κοινωνίας και των ίδιων των ομοφυλοφίλων ζευγαριών σχετικά με τη γονεϊκότητα, ενώ αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω έρευνα και ευαισθητοποίηση για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που υποστηρίζει την ισότητα και την ανοχή σε θέματα γονεϊκότητας σε όλες τις οικογένειες, ανεξαρτήτως της σεξουαλικής τους ταυτότητας. Για την επίτευξη του σκοπού της εργασίας επιλέχθηκε η μέθοδος PRISMA, κάνοντας χρήση κατάλληλων λέξεων κλειδιά. Τα ευρήματα που προέκυψαν από τις 15 μελέτες που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα αναδεικνύουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στο θέμα της γονεϊκότητας, την έλλειψη ομοιόμορφης νομοθετικής προστασίας για τα ομόφυλα ζευγάρια, την ανάγκη για εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σε κοινωνικό επίπεδο. Από τις αναλύσεις των 15 μελετών δεν προέκυψε αρνητική επίδραση της γονεϊκότητας των ομόφυλων ζευγαριών στην ευημερία του παιδιού, εκτός από το στιγματισμό, την περιθωριοποίηση και τον εκφοβισμό που μπορεί να βιώσει το παιδί στο χώρο του σχολείου ή στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Λέξεις κλειδιά: ομόφυλα ζευγάρια, γονεϊκότητα, ΛΟΑΤΚΙ, δικαίωμα για οικογένεια, ευημερία παιδιού

Abstract

The transition to parenthood in same-sex couples is an important and complex issue that causes a variety of challenges and opportunities, while understanding the factors that influence this transition is vital. Legal recognition of same-sex couples regarding parenthood varies worldwide. In some societies, the lack of legal recognition can create barriers to issues such as adoption and parental rights. Societal prejudices and tolerance towards parenthood in same-sex couples still vary. Acceptance and support from society is critical to creating a supportive environment for these couples.

This paper focuses on the study of the transition to parenthood for same-sex couples. The research focuses on society's and same-sex couples' own perceptions of parenthood, while highlighting the need for further research and awareness to create an environment that supports equality and tolerance in parenting issues in all families, regardless of sexual orientation. For the purpose of this work PRISMA method was chosen, making use of appropriate keywords. The findings from the 15 studies included in the research highlight the difficulties faced by same-sex couples in the matter of parenthood, the lack of uniform legislative protection for same-sex couples and the need for education and awareness at a societal level. From the analyzes of the 15 studies, no negative effect of same-sex parenting on the child's well-being emerged, apart from the stigmatization, marginalization and bullying that the child may experience at school or in the wider community.

Keywords: same-sex couples, parenthood, LGBTQI, family rights, child welfare

1. Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται το ευαίσθητο και πολυσύνθετο θέμα της μετάβασης στη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια. Τα άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας επιλέγουν όλο και περισσότερο να γίνουν γονείς μέσα από τις σχέσεις που συνάπτουν με άτομα του ίδιου φύλου (Biblarz & Savci, 2010). Υπάρχουν διάφοροι τρόποι προς τη γονεϊκότητα των ομόφυλων ζευγαριών, συμπεριλαμβανομένης της γονιμοποίησης από δότη (Bos, 2013; Chabot & Ames, 2004), της υιοθεσίας και της ανατροφής (Farr & Patterson, 2013) και της παρένθετης μητέρας (Berkowitz, 2013). Σημαντικά ερωτήματα εγείρουν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια που επιθυμούν να γίνουν γονείς, οι οποίες οφείλονται τόσο στις συντηρητικές αντιλήψεις της κοινωνίας όσο και στο νομικό πλαίσιο που προστατεύει και καθορίζει τη γονεϊκότητα.

Σημαντικό ρόλο για τη διερεύνηση του πολυσύνθετου θέματος της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια διαδραματίζει το ευαίσθητο θέμα της ευημερίας των παιδιών, με γνώμονα την ικανοποίηση και προστασία των δικαιωμάτων του (Austin, 2016). Για το λόγο αυτό, προκειμένου να δοθούν απαντήσεις για την καταλληλότητα οποιουδήποτε ατόμου που επιθυμεί να αναλάβει την ανατροφή ενός παιδιού, είναι σημαντικό να δοθούν απαντήσεις στο ερώτημα «τι σημαίνει γονέας». Σύμφωνα με τους Bucay και Bucay (2017) γονέας γίνεται καθώς μεγαλώνεις ένα παιδί. Η γονεϊκότητα σχετίζεται με τη συμπεριφορά και την αίσθηση που έχει ένα άτομο ως γονέας για ένα παιδί και δεν αποτελεί προϋπόθεση η βιολογική σχέση με το παιδί. Προκειμένου να γίνει ένα άτομο γονέας οφείλει να είναι προετοιμασμένο να αλλάξει τη ζωή του και τις προτεραιότητες του (Goldberg & Allen, 2013). Οι αντιλήψεις που επικρατούν σε πολλές κοινωνίες σχετικά με τη γονεϊκότητα και την ανατροφή των παιδιών, θέτουν ως προϋπόθεση Το ζευγάρι που θα αναλάβει να μεγαλώσει το παιδί να είναι ετερόφυλο. Το γεγονός αυτό καθιστά μη εφικτή ή όταν είναι εφικτή με μεγάλα εμπόδια στη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια (Park, Kazayak & Slauson-Blevins, 2016).

Η ομοφοβική στάση, οι διακρίσεις, το γεγονός ότι σε κάποιες κοινωνίες δεν αναγνωρίζεται ο γάμος μεταξύ των ομόφυλων ζευγαριών και το δικαίωμα για γονεϊκότητα ή τεκνοθεσία, επηρεάζουν τις σχέσεις, την οικογενειακή ζωή και την ευημερία του ομόφυλου

ζευγαριού (Lyonga, 2021). Οι αντιλήψεις για τις σχέσεις και την οικογενειακή ζωή των ομόφυλων ζευγαριών σε συνδυασμού με το θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει αυτά τα ζητήματα, στερούν από τα ομόφυλα ζευγάρια θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα αναγνώρισης του θεσμού της οικογένειας, το δικαίωμα τεκνοθεσίας, το δικαίωμα και των 2 γονέων να αναγνωρίζονται τα γονικά τους δικαιώματα, καθώς και δικαιώματα που αφορούν οικονομικά και ασφαλιστικά ζητήματα και θέματα κληρονομιάς (Hicks, 2005; Webb & Chonody, 2014). Παράλληλα, προβάλλονται συνεχώς επιχειρήματα κατά της γονεικότητας των ομόφυλων ζευγαριών, στα οποία σχετίζονται με την καταλληλότητά τους ως γονείς (Webb & Chonody, 2014).

Στην Ελλάδα, η ομοφοβία και ο στιγματισμός των ομόφυλων ζευγαριών έφτασε σε υψηλά ποσοστά, άνω του 70%, την προηγούμενη δεκαετία (Pavlou, 2009; Montero, 2014), με την τρέχουσα δεκαετία να φέρνει ένα ελπιδοφόρο μήνυμα για να ξεπεραστούν η κάθε είδους διακρίσεις. Οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει η ανατροφή ενός παιδιού από ομόφυλα ζευγάρια έχουν αρχίσει να μη συσχετίζονται με στερεότυπες απόψεις για τη ζωή και τη σχέση των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ παράλληλα η έρευνα έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η σχέση ενός ομόφυλου ζευγαριού δεν επηρεάζει τη σεξουαλική ταυτότητα των παιδιών (Donovan, et al., 2001). Επιπλέον, έχει γίνει πλέον αποδεκτό ότι οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών μπορούν να είναι εξίσου ποιοτικές, σταθερές και ισότιμες με αυτές που συνάπτουν τα ετερόφυλα ζευγάρια (Pachankis & Goldfried, 2013). Το γεγονός αυτό, καθώς και η επιρροή της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας από τη στάση πολλών ευρωπαϊκών χωρών και της ίδιας της ευρωπαϊκής επιτροπής, έχει σταδιακά αλλάξει τις αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη συμβίωση των ομόφυλων ζευγαριών και την τεκνοθεσία από αυτά (Κωστοπούλου, 2016; Γεωργακόπουλου, 2016).

Σημαντική εξέλιξη στο ευρύτερο ζήτημα των σχέσεων ομόφυλων ζευγαριών αποτέλεσε η νομιμοποίηση του συμφώνου συμβίωσης και για τα ομόφυλα ζευγάρια το 2015 (Ν. 4356/2015). Το γεγονός αυτό έθεσε την οικογενειακή ζωή των ομόφυλων ζευγαριών κάτω από την προστασία του νόμου, παρέχοντας στα ομόφυλα ζευγάρια δικαιώματα και προνόμια αντίστοιχα με των ετερόφυλων ζευγαριών. Παρόλα αυτά, παραμένουν άλυτα και απροσδιόριστα πολλά ζητήματα που αφορούν την οικογενειακή ζωή των ομόφυλων

ζευγαριών με πιο σημαντικό από αυτά τη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία. Ένα ακόμα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση επιτεύχθηκε το 2018, όταν με νόμο καθορίστηκε η καταλληλότητα των ατόμων που μπορούν να γίνουν ανάδοχοι παιδιών, χωρίς να εξαιρούνται από τις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου οι οικογένειες των ομόφυλων ζευγαριών (Ν. 4538/2018). Βέβαια, ο νόμος δεν προβλέπει την υιοθεσία για τις οικογένειες των ομόφυλων ζευγαριών, το οποίο θα αποτελούσε ένα ακόμα βήμα για να εξαλειφθούν οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στην οικογενειακή τους ζωή.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στην προσπάθεια και την επιθυμία τους να γίνουν γονείς εγείρουν το ερευνητικό ενδιαφέρον (Amusan, Saka & Muinat, 2019). Οι αντιλήψεις της κοινωνίας σε συνδυασμό με τα εμπόδια που οφείλονται στο νομικό πλαίσιο που δεν παρέχει τη δυνατότητα στα ομόφυλα ζευγάρια να απολαύσουν όλα τα οικογενειακά δικαιώματα που απολαμβάνουν τα ετερόφυλα ζευγάρια, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στη γονεϊκότητα και τεκνοθεσία, δημιουργούν σημαντικά εμπόδια που θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία των ατόμων που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα (Bell & Perry, 2015).

Σκοπός της παρούσας συστηματικής ανασκόπησης είναι να διερευνηθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια αναφορικά με το θέμα της γονεϊκότητας, να επισημανθεί η πρόοδος που έχει επιτευχθεί και να αποκρυσταλλωθούν οι απόψεις και οι αντιλήψεις που επικρατούν. Ο απώτερος στόχος αυτής της ανασκόπησης είναι να συνοψίσει τα ευρήματα στο θέμα της μετάβασης στη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια, να συμβάλει στην έρευνα και να αποτελέσει το έναυσμα για τη διεξαγωγή περισσότερων ερευνών, οι οποίες θα αποκαλύψουν την πολυπλοκότητα του ζητήματος και την επιτακτική ανάγκη να διευθετηθεί.

Στην παρούσα μελέτη περιλαμβάνεται το εισαγωγικό μέρος, το οποίο αποτελεί και μια ανασκόπηση της πρότερης βιβλιογραφίας επί του θέματος, τη μεθοδολογία, τα αποτελέσματα-ευρήματα, τη συζήτηση, τα συμπεράσματα και τους περιορισμούς. Μέσα από την εισαγωγική ανασκόπηση αποσαφηνίζονται οι βασικοί εννοιολογικοί προσδιορισμοί και εντοπίζεται η επιτακτική ανάγκη να διευθετηθούν σημαντικά ζητήματα, καθώς και το αντίστοιχο κενό που υπάρχει στο συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο. Για την επίτευξη του

ερευνητικού σκοπού διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης και καθορίζεται η μεθοδολογία, η οποία είναι η μέθοδος της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης σε συνδυασμό με τη μέθοδο PRISMA (Moher et al., 2009). Παράλληλα, καθορίστηκαν τα κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού των άρθρων και οι λέξεις κλειδιά, βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η αναζήτηση στις βάσεις δεδομένων Google Scholar, PubMed και το Scopus.

Στο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων δημιουργήθηκε συγκεντρωτικός πίνακας με τα τελικά άρθρα. Βάσει των άρθρων επισημάνθηκαν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στο ζήτημα της γονεϊκότητας, διερευνήθηκε η γονεϊκότητα των ομόφυλων ατόμων και η επίδραση που έχει αυτή στην ευημερία του παιδιού και αποτυπώθηκαν οι αντιλήψεις που υπάρχουν σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια. Τέλος, πραγματοποιήθηκε συζήτηση επί των ευρημάτων της μελέτης, εξήχθησαν συμπεράσματα και εντοπίστηκαν ορισμένοι περιορισμοί.

1.1 Οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών τον 21^ο αιώνα

1.1.1 Οι σχέσεις των ομόφυλων ατόμων

Τα ομόφυλα ζευγάρια ζουν σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από τις προκαταλήψεις και το στιγματισμό που σχετίζεται με τις σχέσεις τους, καθώς και τις ατομικές τους ταυτότητες ως λεσβίες, ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι (LGBT) (Bell & Perry, 2015). Ανεξάρτητα από το αν κάποιος αυτοπροσδιορίζεται ως «γκέι» ή «λεσβία», οι άλλοι άνθρωποι συχνά χρησιμοποιούν αυτές τις ταμπέλες (αρνητικός προσδιορισμός) για να χαρακτηρίσουν τα άτομα που συνάπτουν ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Ως αποτέλεσμα, λόγω της σεξουαλικής τους μειονότητας, τα μέλη ομόφυλων ζευγαριών συχνά βιώνουν χρόνιους στρεσογόνους παράγοντες, τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ζευγαριού, γεγονός που σχετίζεται με το να είναι κανείς μέρος μιας στιγματισμένης, αποστερημένης ομάδας (Meyer, 2003).

Το άγχος της μειονότητας προκύπτει από διάφορες πολιτισμικές καταστάσεις και κοινωνικές αντιλήψεις, οι οποίες θέτουν τα ομόφυλα ζευγάρια σε κατώτερη θέση από τα ετερόφυλα, προάγοντας τις κοινωνικές προκαταλήψεις και τις διακρίσεις (Clements & Field, 2014). Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα ομόφυλα ζευγάρια να υστερούν ως προς τα προνόμια που απολαμβάνουν τα ομόφυλα ζευγάρια, να βιώνουν μια περιθωριοποιημένη σχέση γεμάτη στρες και αγωνία για την αποδοχή της κοινωνίας (Miller & Kaiser, 2001).

Ελλείπει κοινωνικής αποδοχής, η κατάσταση μπορεί να περιπλέκεται περαιτέρω από ερωτήματα σχετικά με το αν πρέπει το άτομο να αναγνωρίσει δημόσια τη σχέση ή να προσπαθήσει να ελέγξει αυτές τις πληροφορίες, καθώς και πιθανές συγκρούσεις μεταξύ των μελών του ζευγαριού σχετικά με αν θα αποκαλύψουν ή όχι τη σχέση τους (Scherpe, 2013). Τελικά, αυτοί οι στρεσογόνοι παράγοντες, δηλαδή η διάκριση, η θυματοποίηση, η εσωτερικευμένη ομοφοβία, μπορούν να επηρεάσουν τα συναισθήματα και την ψυχική

ευεξία, καθώς και την ποιότητα ζωής και σχέσης ενός ομόφυλου ζευγαριού (Eldahan, Pachankis, Rendina, Ventuneac, Grov & Parsons, 2016).

Σύμφωνα με μελέτες, οι σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών δε διαφέρουν σημαντικά σε ποιότητα από τις σχέσεις με το αντίθετο φύλο, καθώς από έρευνα προκύπτει ότι τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών και γυναικών αναφέρουν παρόμοια επίπεδα δέσμευσης και ικανοποίησης από τις σχέσεις τους με τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια (Eskridge, 2020). Όπως και στην περίπτωση των ετερόφυλων ζευγαριών, τα άτομα που συμμετέχουν σε μια ομόφυλη σχέση αναγνωρίζουν το ταίρι τους ως δικά τους άνθρωπο, σύντροφο και το άτομο που θα σταθεί δίπλα τους και θα τους υποστηρίξει κοινωνικά (Kurdek, 1988).

Οι ομόφυλες ερωτικές σχέσεις εν γένει διαφέρουν από τις ετερόφυλες σχέσεις σε κάθε επίπεδο της σχέσης, καθώς και όταν αλληλεπιδρούν οι σύντροφοι, με τη διαφορά να εντοπίζεται στον τρόπο που επηρεάζονται τα άτομα από το στίγμα, την καταπίεση και την ομοφοβία, η οποία είναι τόσο κοινωνική όσο και εσωτερικευμένη (Scherpe, 2013). Οι ομόφυλες σχέσεις χαρακτηρίζονται, όπως και οι ετερόφυλες από συντροφικότητα, μακροχρόνια δέσμευση και το αίσθημα οικογένειας. Υπάρχουν όμως κοινωνικά εμπόδια, τα οποία μπορεί να είναι ορατά ή κρυφά, τα οποία δυσκολεύουν την εξέλιξη των ομόφυλων σχέσεων. Τα εμπόδια αυτά είναι οι διακρίσεις που υφίστανται στις σχέσεις ομόφυλων ζευγαριών από το νόμο, όπως η απουσία δυνατότητας σύναψης πολιτικού γάμου, η απουσία μέριμνας για το δικαίωμα στη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία των ομόφυλων ζευγαριών (Lax & Phillips, 2009).

Στην προσπάθεια να δημιουργήσουν ικανοποιητικές και μακροχρόνιες στενές σχέσεις, τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα αντιμετωπίζουν τις ίδιες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια, καθώς και κάποιους πρόσθετους προβληματισμούς. Ως μέλη μιας στιγματισμένης ομάδας, ιδιαίτερα όταν ζουν σε μια συντηρητική κοινωνία όπως η ελληνική, πρέπει επίσης να εξετάσουν και να αποφασίσουν αν θα αποκαλύψουν τη σχέση τους, πότε και πως θα το πράξουν αυτό, να διερευνήσουν πρώτα τις δυνατότητες αποδοχής της σχέσης αυτής από τα μέλη της δημόσιας και ιδιωτικής τους σφαίρας, και να προσπαθήσουν να αναπτύξουν

υγιείς στενές σχέσεις απελευθερωμένες από την προκατάληψη και τις διακρίσεις (Scherpe, 2013).

1.1.2 Νομικές ρυθμίσεις για τις οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών

Η νομική ρύθμιση των οικογενειακών σχέσεων μέχρι πρότινος καθοριζόταν με βάση την «παραδοσιακή» έννοια της οικογένειας, ως μονάδας που περιλαμβάνει ένα ετεροφυλόφιλο παντρεμένο ζευγάρι, το οποίο αποκτά (συλλαμβάνει και γεννά) παιδιά εντός γάμου (Johnson & Vanderbeck, 2014). Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μηχανισμοί προστασίας του νόμου να επικεντρώνονται σε αυτές τις οικογενειακές μονάδες, ενώ για άλλες μορφές οικογένειας, όπως για παράδειγμα, ομόφυλα ζευγάρια, ανύπαντρα ζευγάρια, ζευγάρια που δε μπορούν να συλλάβουν φυσικά, καθώς και γονείς που μεγαλώνουν μόνοι τα παιδιά τους (μονογονεϊκές οικογένειες) δεν υπάρχει νομική μέριμνα για να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και να είναι οι οικογενειακές τους σχέσεις επαρκώς αναγνωρισμένες και προστατευμένες από το νόμο (Voultsos, Zymnragou, Raikos & Spiliopoulou, 2019).

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην αναγνωρίζονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των «μη παραδοσιακών» οικογενειών, τα οποία βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ECHR). Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες υπήρξε πρόοδος σχετικά με τις αντιλήψεις για τη σύνθεση της οικογένειας, οπότε ο νόμος προσαρμόστηκε στη σύγχρονη πραγματικότητα της οικογενειακής ζωής. Ένα παράδειγμα αυτής της προόδου αποτελεί η εξέλιξη του νομικού καθεστώσ των ομοφυλοφιλικών ζευγαριών στην Ευρώπη (Dziurda, Golab & Zembrzuski, 2021).

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 δεν υπήρχε κάποιου είδους νομική αναγνώριση των σχέσεων μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου από το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, γεγονός που άλλαξε κυρίως λόγω της μεγάλης προσπάθειας, των αγώνων και της επιμονής

πολλών οργανισμών και μεμονωμένων ατόμων (Kuntz, Davidov, Schwartz & Schmidt, 2015). Σήμερα σε πολλές χώρες το νομικό καθεστώς επιτρέπει το γάμο μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, ενώ σε άλλες αναγνωρίζεται και επιτρέπεται η επίσημη συμβίωση δύο ομόφυλων ατόμων. Υπάρχουν όμως και Ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, όπου δεν υπάρχει νομική αναγνώριση των σχέσεων μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου (Johnson, 2022). Η νομική αναγνώριση των ομόφυλων σχέσεων στην Ευρώπη άρχισε στις σκανδιναβικές χώρες. Το 1987 στη Σουηδία αποδόθηκε το ίδιο νομικό καθεστώς στις σχέσεις συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών με εκείνο των ετερόφυλων ζευγαριών. Παρόλα αυτά δε θεωρήθηκε ότι υπήρχε ανάγκη για επισημοποίηση αυτών των σχέσεων. Το 1989 στη Δανία καθιερώθηκε η επίσημη συμβίωση και για τα ομόφυλα ζευγάρια και το επόμενο βήμα σημειώθηκε με το να επιτραπεί ο γάμος σε ομόφυλα ζευγάρια το 2001 στην Ολλανδία και στη συνέχεια και σε άλλες χώρες όπως το Βέλγιο, η Ισπανία, η Νορβηγία, η Σουηδία, η Ισλανδία και το 2010 η Πορτογαλία (Dotti Sani, & Quaranta, 2022).

Ωστόσο, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα στην Ανατολική Ευρώπη, αλλά και σε χώρες του νότου, όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, υπήρξε και υφίσταται ακόμα έντονη αντίθεση στη νομική αναγνώριση των ομοφυλοφιλικών σχέσεων, με αποτέλεσμα να γίνεται συχνά αναφορά στον προοδευτικό Βορράς και στο συντηρητικό Νότο (Poushter & Kent, 2020).

Στην Αμερική έχει επιτραπεί και αναγνωριστεί ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων, αλλά και διάφορες επισημοποιημένες μορφές συμβίωσης σε αρκετές χώρες, όπως για παράδειγμα το 2005 στον Καναδά, το 2010 στην Αργεντινή, στο Μεξικό και σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ, ενώ από την άλλη πλευρά υπάρχουν αρκετές χώρες, στις οποίες ο γάμος είναι δυνατός μόνο μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας, αποκλείοντας έτσι γάμους ομοφυλόφιλων (Navarro, Barrientos, Gómez & Bahamondes, 2019).

Το 2008 θεσπίστηκε στην Ελλάδα με το νόμο 3719/2008 το σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο αποτελεί ένα συμβολαιογραφικό έγγραφο, ένα είδος ληξιαρχικής πράξης, που και πάλι αφορά μόνο τα ετερόφυλα ζευγάρια. Πράγματι, ο νόμος καθορίζει ότι σύμφωνο συμβίωσης μπορεί να υπάρξει ανάμεσα σε δύο ενήλικα άτομα διαφορετικού φύλου και ρυθμίζει με τις διατάξεις του θέματα που αφορούν την περιουσία των υπογραφόντων, τα ζητήματα

διατροφής και κληρονομιάς, καθώς και τα θέματα που αφορούν τη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία. Παρόλα αυτά, υπάρχουν ακόμα κάποια θέματα που δεν έχουν επιλυθεί, όπως το ασφαλιστικό και το συνταξιοδοτικό, τα οποία αποτελούν μονόδρομο για την επιλογή του γάμου έναντι του συμφώνου συμβίωσης (Michos & Figgou, 2019).

Το σύμφωνο συμβίωσης που θεσπίστηκε στην Ελλάδα διέφερε από όλα τα σύμφωνα συμβίωσης της Ευρώπης, καθώς αναφερόταν μόνο στα ετερόφυλα ζευγάρια (Chiou & Sideri, 2022). Για την επιλογή αυτή θεωρήθηκε υπεύθυνη η Εκκλησία, καθώς επίσης και η συντηρητική ελληνική κοινωνία, η οποία δυσκολεύεται να αποδεχθεί οποιαδήποτε μορφή συμβίωσης ή οικογένειας πέρα από την παραδοσιακή. Η Ελλάδα επέλεξε να μην ακολουθήσει το παράδειγμα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες είτε αναγνώρισαν με νέους νόμους την ελεύθερη συμβίωση και το γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια, είτε προχώρησαν στην επέκταση το νόμο και για τα ομόφυλα ζευγάρια (Wilson, 2020). Η στάση της ελληνικής πολιτείας ώθησε πολλά ομόφυλα ζευγάρια να αντιδράσουν και να κινηθούν νομικά προσφεύγοντας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η καθοριστική απόφαση για την υπόθεση «Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδας, 7.11.2003» ήταν καταδικαστική για την Ελλάδα, καθώς θεωρήθηκε ότι έθετε εμπόδια στην οικογενειακή ζωή, οπότε απαιτήθηκε η άμεση συμμόρφωσή της με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο¹.

Το 2015 η Ελλάδα προχώρησε στην επέκταση του συμφώνου συμβίωσης και για τα ομόφυλα ζευγάρια, παρέχοντας σε αυτά τη νομική προστασία που απολάμβαναν μέχρι τότε μόνο τα ετερόφυλα ζευγάρια της ελληνικής κοινωνίας (Νόμος 4356/2015, ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015). Η ψήφιση του σχετικού νομοσχεδίου και η θέσπιση του νόμου ξεσήκωσαν τις αντιδράσεις πολλών τοπικών εθνικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της Εκκλησίας, με αποτέλεσμα να ακούγονται σκληρές και υποτιμητικές για την ανθρώπινη υπόσταση απόψεις, οι οποίες με τη σειρά τους ώθησαν την κοινωνία των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων της Ελλάδας να αντιδράσει (Chiou & Sideri, 2022).

Η δυνατότητα που παραχωρήθηκε στα ομόφυλα ζευγάρια να συνάπτουν σύμφωνο συμβίωσης αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη και πρόοδο για την ελληνική κοινωνία. Παρ όλα

1

Βλ. <https://www.constitutionalism.gr/echr-vallianatos-el/>

αυτά, ο νόμος δεν καθιστά εφικτή την υιοθεσία τέκνων από ομόφυλα ζευγάρια, ενώ παράλληλα στα ομόφυλα ζευγάρια δεν επιτρέπεται να παντρευτούν είτε με πολιτικό είτε με θρησκευτικό γάμο.

1.1.3 Οι αντιλήψεις για τη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια

Η άποψη που επικρατεί στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία σχετικά με το θεσμό της οικογένειας θεωρεί την οικογένεια ως μια υποομάδα της κοινωνίας, η οποία έχει ως θεμέλιό της το γάμο, καθώς αυτός αποτελεί την ενδεδειγμένη και επικροτούσα σχέση μεταξύ ενός άντρα και μιας γυναίκας (Chiou & Sideri, 2022). Αυτός ο παραδοσιακός τρόπος θεώρησης της οικογένειας, ο οποίος θέτει ως προϋπόθεση για τη δημιουργία της, την ύπαρξη ατόμων διαφορετικού φύλου, έχει αρχίσει και αμφισβητείται στη σύγχρονη εποχή, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις σε ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο (Barrientos & González, 2022).

Η ανάγκη των ομόφυλων ζευγαριών για αναγνώριση του δικαιώματός τους για οικογενειακή ζωή και η ανάγκη για δέσμευση μέσω ενός γάμου ή κάποιας επίσημης αναγνώρισης της συμβίωσης τους, έχει οδηγήσει πολλές ευρωπαϊκές χώρες να υιοθετήσουν πολιτικές που περιλαμβάνουν τα σύμφωνα συμβίωσης ή ακόμα και το γάμο (Wilson, 2020). Η Ελλάδα, ενώ θέσπισε με νόμο τη δυνατότητα συμφώνου συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια, δεν έχει προβεί στο επόμενο βήμα, το οποίο θα ολοκλήρωνε και θα συμπλήρωνε την οικογενειακή ζωή των ομόφυλων ζευγαριών, το δικαίωμά τους δηλαδή στη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία (Michos, Figgou & Bozatzis, 2021). Και όλα αυτά, παρά το γεγονός ότι στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία πληθαίνουν οι οικογένειες, οι οποίες παρεκκλίνουν από το παραδοσιακό πρότυπο των δύο ατόμων διαφορετικού φύλου που έχουν ενωθεί με τα δεσμά του γάμου και μεγαλώνουν μαζί τα βιολογικά τέκνα τους. Πράγματι, ο αυξανόμενος αριθμός διαζυγίων έχει οδηγήσει στην αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, πολλές γυναίκες επιλέγουν να αποκτήσουν παιδιά χωρίς να παντρευτούν, ενώ κάποιες άλλες γυναίκες

μεγαλώνουν τα βιολογικά τους παιδιά με σύντροφο του ίδιου φύλου (Chambers & Gracia, 2021).

Στην ελληνική κοινωνία κυριαρχούν οι απόψεις που βασίζονται στα στερεότυπα που αφορούν το φύλο των γονέων και το σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων που συνθέτουν τη βάση της οικογένειας, δηλαδή τους γονείς (Chiou & Sideri, 2022). Επιπρόσθετα, οι αντιλήψεις αυτές ενισχύονται από το «γράμμα του νόμου», καθώς το νομικό πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής που ασκεί η χώρα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με αυτά τα στερεότυπα και μέσα από την ελληνική νομοθεσία αναδύεται διάχυτος ο συντηρητισμός. Από αυτές τις αντιλήψεις δεν είναι δυνατό να μην επηρεαστούν τα ομόφυλα ζευγάρια, τα οποία βλέπουν την επιθυμία τους να δημιουργήσουν μια οικογένεια να μην ευοδώνεται (Valiquette-Tessier, Vandette & Gosselin, 2016). Στην ελληνική κοινωνία επικρατούν απόψεις, οι οποίες καθιστούν τα ομόφυλα ζευγάρια ως ακατάλληλα να μεγαλώσουν παιδιά, να γίνουν γονείς και να αποτελέσουν πραγματική και αναγνωρισμένη από την κοινωνία και το νόμο οικογένεια.

Οι αντιλήψεις για τη σεξουαλική ταυτότητα των ομόφυλων ζευγαριών αποτελούν τροχοπέδη για να καταστεί αντιληπτό το γεγονός ότι τα παιδιά που αναθρέφονται από ομόφυλα ζευγάρια δε διατρέχουν περισσότερους κινδύνους και δεν διακυβεύονται περισσότερο τα ατομικά δικαιώματά τους από τα παιδιά των ετερόφυλων ζευγαριών (Rosky, 2008). Η σεξουαλικότητα μοιάζει να είναι ο μόνος παράγοντας, ο οποίος καθιστά τους ομοφυλόφιλους άνικανους να γίνουν γονείς και αυτό θα πρέπει να αλλάξει (Voultzos, Zymnragou, Raikos & Spiliopoulou, 2019). Η πατριαρχική και συντηρητική κοινωνία και τα στερεότυπα που δημιουργεί επηρεάζουν τη στάση της κοινωνίας και καθορίζουν ένα νομικό πλαίσιο γεμάτο από προκαταλήψεις, διακρίσεις και αμφισβητήσεις για το δικαίωμα όλων των ανθρώπων να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, όπως το δικαίωμα για δημιουργία οικογένειας και τη δυνατότητα από όλους στη γονεϊκότητα και την τεκνοθεσία.

1.2 Τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών

1.2.1 Τα οικογενειακά δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών

Τα ομοφιλόφιλα άτομα αντιμετωπίζουν πληθώρα προβλημάτων αναφορικά με την οικογενειακή τους ζωή. Το πρώτο και πολύ σημαντικό άγχος δημιουργείται όταν τα άτομα αυτά αποφασίζουν να πραγματοποιήσουν το λεγόμενο coming out τόσο σε φίλους, όσο και στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Στη συνέχεια βρίσκονται σε ένα διαρκή αγώνα για να διεκδικήσουν το δικαίωμα για ισότητα και ισοτιμία σε κάθε έκφανση της ανθρώπινης ζωής, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να δημιουργούν οικογένεια και να αντιμετωπίζονται ισότιμα τα ομόφυλα ζευγάρια από την κοινωνία, ακριβώς όπως τα ετερόφυλα ζευγάρια (Turcan et., 2020).

Η αναγνώριση της ομοφυλοφιλίας στο πλαίσιο μιας οικογενειακής σχέσης άρχισε να απασχολεί την κοινωνία τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, όπου πρωτοστάτησαν θέματα όπως το coming out των ομοφυλόφιλων ατόμων, οι σχέσεις τους με τα άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, η αντιμετώπισή τους στον εργασιακό χώρο και η ανατροφή παιδιών από ομόφυλα άτομα (Evertsson & Boye, 2018). Τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων και ιδιαίτερα των ομόφυλων ζευγαριών αποτελούν κατά τον 21ο αιώνα αντικείμενο διερεύνησης, προσελκύοντας το επιστημονικό και ανθρωπιστικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα σε μια παγκόσμια κοινωνία, η οποία έχει ταχθεί ευθαρσώς κατά οποιασδήποτε διάκρισης μεταξύ των ανθρώπων (Kolk & Andersson, 2020).

Τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων και η προάσπισή τους αποτελούν αποκλειστική μέριμνα του Ευρωπαϊκού δικτύου της International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA-Europe), η οποία αποτελεί τη Διεθνή Ένωση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Η ILGA-Europe δημοσιεύει το χάρτη «Rainbow Europe» σε ετήσια βάση, ο οποίος περιλαμβάνει για κάθε χώρα το θεσμικό πλαίσιο, τις τάσεις, το κλίμα και τις αντιλήψεις της κοινωνίας σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Rainbow Europe, 2021). Ακολούθως, ανάλογα με την πολιτική που ακολουθεί κάθε χώρα και το νομοθετικό πλαίσιο της για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, βαθμολογείται για κάθε έναν από τους παρακάτω τομείς: Τομέας 1: ισότητα και διακρίσεις, Τομέας 2: οικογένεια, Τομέας 3: εγκλήματα μίσους και προπαγάνδα, Τομέας 4: νομική αναγνώριση φύλου και σωματική ακεραιότητα, Τομέας 5: Ένταξη στην κοινωνία των πολιτών και εξασφάλιση ασύλου.

Ειδικά για τον Τομέα 2, ο οποίος αφορά στο θεσμό της οικογένειας, θα πρέπει να πληρούνται έντεκα κριτήρια, τα οποία καθορίζουν και τη βαθμολογία κάθε χώρας (Rainbow Europe, 2021):

-Κριτήριο πρώτο: η ισότητα στο γάμο. Βάσει αυτού του κριτηρίου τα ομόφυλα ζευγάρια έχουν το δικαίωμα να παντρευτούν, καθώς επίσης και τη δυνατότητα να απολαύσουν τα ίδια δικαιώματα που απολαμβάνουν τα ετερόφυλα ζευγάρια.

-Κριτήριο δεύτερο: καταχώρηση της συμβίωσης/σύμφωνο συμβίωσης. Βάσει αυτού του κριτηρίου τα ομόφυλα ζευγάρια απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα που απολαμβάνουν και τα ετερόφυλα ζευγάρια που έχουν παντρευτεί.

-Κριτήριο τρίτο: καταχώρηση της συμβίωσης/σύμφωνο συμβίωσης με περιορισμό των δικαιωμάτων. Βάσει αυτού του κριτηρίου τα ομόφυλα ζευγάρια δεν απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που θα απολάμβαναν αν ήταν παντρεμένα.

-Κριτήριο τέταρτο: συμβίωση. Βάσει αυτού του κριτηρίου τα ομόφυλα ζευγάρια συμβιώνουν σύμφωνα με το νόμο και το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

-Κριτήριο πέμπτο: θεσμός του γάμου χωρίς περιοριστικούς όρους σχετικά με το φύλο των ατόμων.

-Κριτήριο έκτο: υιοθέσια από κοινού. Βάσει αυτού του κριτηρίου δίνεται η δυνατότητα στα ομόφυλα ζευγάρια να αιτηθούν κοινή υιοθέσια.

-Κριτήριο έβδομο: υιοθεσία από το δεύτερο γονέα. Βάσει αυτού του κριτηρίου δίνεται η δυνατότητα στα ομόφυλα ζευγάρια να υιοθετούν ο ένας το παιδί του άλλου, είτε πρόκειται για παιδί που έχει αποκτηθεί με βιολογικό τρόπο είτε με τεκνοθεσία.

-Κριτήριο όγδοο: αναγνώριση του συν-γονέα, Βάσει αυτού του κριτηρίου τα παιδιά αναγνωρίζονται αυτόματα και νόμιμα από τους γονείς τους, χωρίς να τίθεται ως εμπόδιο το φύλο ή η σεξουαλικότητα των ατόμων του ζευγαριού.

-Κριτήριο ένατο: υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για ζευγάρια. Βάσει αυτού του κριτηρίου στα ζευγάρια, χωρίς να αντιμετωπίσουν διακρίσεις που συσχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό, δίνεται η δυνατότητα να προχωρήσουν σε υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, η οποία χρήζει ιατρικής υποστήριξης και κρατικής μέριμνας.

-Κριτήριο δέκατο: υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για άτομα που δεν έχουν συνάψει επίσημη σχέση. Βάσει αυτού του κριτηρίου στα μεμονωμένα άτομα, χωρίς να αντιμετωπίσουν διακρίσεις που συσχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό, δίνεται η δυνατότητα να προχωρήσουν σε υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, η οποία χρήζει ιατρικής υποστήριξης και κρατικής μέριμνας.

-Κριτήριο ενδέκατο: αναγνώριση της γονεϊκότητας βάσει της ταυτότητας φύλου που έχει ο γονέας. Βάσει αυτού του κριτηρίου ο γονέας αναφέρεται στο πιστοποιητικό γέννησης του παιδιού ή στα έγγραφα που αποτελούν τεκμήριο συγγένειας με τη ταυτότητα φύλου του γονέα, η οποία έχει αποκτηθεί βάσει του νόμου. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι δυνατό να αποδοθεί στο γονέα διαφορετικός τίτλος από τις επιλογές «πατέρας» ή «μητέρα», απλά αναφέροντας τη λέξη γονέας (Rainbow Europe, 2021; Charlton, 2022).

Σύμφωνα με την ILGA-Europe τα δικαιώματα που απολαμβάνουν τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ως ακολούθως για το έτος 2020 (Rainbow Europe, 2021):

-13 κράτη μέλη υποστηρίζουν την ισότητα στο γάμο. Τα κράτη αυτά είναι κατά αλφαβητική σειρά το Βέλγιο, Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, η Ιρλανδία, η Ισπανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Πορτογαλία, η Σουηδία και η η Φινλανδία.

-15 κράτη μέλη υποστηρίζουν το δικαίωμα για καταχωρισμένη συμβίωση με τα ίδια δικαιώματα με το γάμο. Μεταξύ των κρατών αυτών συγκαταλέγεται η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ιταλία, η Ισπανία και άλλες.

-17 κράτη μέλη υποστηρίζουν το δικαίωμα για καταχωρισμένη συμβίωση με περιορισμένα δικαιώματα. Μεταξύ αυτών των κρατών συγκαταλέγεται η Γαλλία και η Ισπανία.

-17 κράτη μέλη υποστηρίζουν το δικαίωμα για συμβίωση. Μεταξύ αυτών των κρατών συγκαταλέγεται η Ελλάδα, η Γαλλία, η Γερμανία και η Ισπανία.

-18 κράτη μέλη προτάσσουν περιορισμούς στο γάμο, οι οποίοι κρίνονται ως μη συνταγματικοί. Μεταξύ των κρατών αυτών είναι η Ελλάδα, η Κύπρος, η Γαλλία και η Ισπανία.

-13 κράτη μέλη υποστηρίζουν το δικαίωμα για κοινή υιοθεσία. Τα κράτη αυτά είναι η Αυστρία, το Βέλγιο, η Δανία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Σουηδία.

-14 κράτη μέλη υποστηρίζουν την υιοθεσία δεύτερου γονέα. Μεταξύ των κρατών αυτών συγκαταλέγεται η Γαλλία, η Γερμανία και η Ισπανία.

-8 κράτη μέλη υποστηρίζουν την αυτόματη αναγνώριση συν-γονέα και είναι η Αυστρία, το Βέλγιο, η Δανία, η Ιρλανδία, η Μάλτα, η Ολλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

-11 κράτη μέλη υποστηρίζουν την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για ζευγάρια. Μεταξύ αυτών των κρατών είναι η Αυστρία, το Βέλγιο και η Ισπανία.

-17 κράτη μέλη υποστηρίζουν την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για μεμονωμένα άτομα. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

-4 κράτη μέλη αναγνωρίζουν το ρόλο του γονέα για άτομα που αυτοπροσδιορίζουν την ταυτότητα φύλου τους μέσω νόμου.

Η βαθμολογία και οι δείκτες των κρατών μελών για το έτος 2022 παρατίθενται στο Χάρτη 1 και στο Γράφημα 1:

στους παραπάνω χάρτες. Η Σλοβενία και η Ελβετία εισήγαγαν τον γάμο ομοφύλων και την κοινή υιοθεσία, με την Ελβετία να επιτρέπει τη γονιμοποίηση με ιατρική βοήθεια για ζευγάρια ανεξαρτήτως φύλου. Επιπλέον, η Κροατία εισήγαγε την υιοθεσία για ομόφυλα ζευγάρια, ενώ το Βέλγιο, η Ισλανδία, η Μολδαβία και η Ισπανία περιλαμβάνουν στη νομοθεσία τους διατάξεις σχετικά με την ταυτότητα φύλου και τα χαρακτηριστικά του φύλου στην περίπτωση των διακρίσεων ή των εγκλημάτων μίσους².

1.2.2 Το δικαίωμα της γονεϊκότητας

Η γονεϊκότητα αποτελεί για τους περισσότερους ανθρώπους μια μοναδική εμπειρία, η οποία ολοκληρώνει την προσωπικότητα του ατόμου (Costa & Bidell, 2017). Πολλοί άνθρωποι κάνουν σχέδια για το πότε και υπό ποιες συνθήκες θα γίνουν γονείς, ονειρεύονται αυτή τη στιγμή και προετοιμάζονται για αυτή. Η επιθυμία να γίνει ένα άτομο γονέας μπορεί να πηγάζει από την ανάγκη του να φροντίσει και να δώσει αγάπη, να αποκτήσει απογόνους που θα συνεχίσουν την οικογενειακή παράδοση και το όνομα, μπορεί να οφείλεται στην επιθυμία του ζευγαριού να μεγαλώσουν μαζί ένα παιδί και να ολοκληρώσουν την ένωσή τους με αυτό τον τρόπο, καθώς επίσης μπορεί και να οφείλεται στην επιθυμία ενός ατόμου να έχει τα παιδιά του όταν θα μεγαλώσει αρκετά, ώστε να τον φροντίσουν (Kolk & Andersson, 2020).

Ανεξάρτητα από τους λόγους, οι οποίοι οδηγούν ένα άτομο ή ένα ζευγάρι στη γονεϊκότητα, μείζον θέμα αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο θα ανατραφούν τα παιδιά. Πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι το δικαίωμα να γίνει κάποιος γονέας δεν προαπαιτεί ως προϋπόθεση τη γέννηση ενός παιδιού από το ίδιο το άτομο ή το ζευγάρι, αλλά εστιάζει στην ανατροφή

καθαυτή του παιδιού. Επιπρόσθετα, κάθε ζευγάρι είναι αποκλειστικά υπεύθυνο και αποφασίζει για την ετοιμότητά του να αποκτήσει παιδιά, καθώς επίσης και για το πλήθος των παιδιών (Costa & Bidell, 2017).

Στην περίπτωση κατά την οποία ένα άτομο ή ένα ζευγάρι αδυνατεί να τεκνοποιήσει, ήτοι να αποκτήσει με βιολογικό τρόπο ένα παιδί, δίνεται η δυνατότητα να υιοθετήσει. Επιπλέον, εκτός από την αδυναμία τεκνοποίησης μπορεί να συντρέχουν ή και να υπάρχουν άλλοι λόγοι που οδηγούν στην τεκνοθεσία, όπως για παράδειγμα να μην υπάρχει σύντροφος του άλλου φύλου ή ακόμα και να μην επιθυμεί το άτομο να υποβοηθηθεί για να τεκνοποιήσει.

Το δικαίωμα της γονεϊκότητας και της απόκτησης παιδιών με οποιοδήποτε τρόπο αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και προασπίζεται από τους διεθνείς οργανισμούς και ιδιαιτέρως από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Προκειμένου να εκπληρωθεί το δικαίωμα για τη γονεϊκότητα, έχουν καθοριστεί ειδικές παροχές και επιδόματα από τον κρατικό μηχανισμό, παρέχονται διευκολύνσεις και ειδική εκπαίδευση, ενώ παράλληλα υπάρχει μέριμνα, η οποία αφορά στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, όπως και την υιοθεσία. Ειδικά στην περίπτωση της απόκτησης παιδιού με βιολογικό τρόπο, δεν υπάρχουν περιορισμοί και απαγορεύσεις, καθώς η σεξουαλική επαφή ενός άντρα και μιας γυναίκας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την κύηση και τη γέννηση ενός παιδιού είναι καθολικά αποδεκτή. Στην περίπτωση όμως της τεκνοθεσίας ή ακόμα και της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, εντοπίζονται νομικοί περιορισμοί και πληθώρα διαδικασιών, από τις οποίες θα πρέπει να αντιμετωπίσει το ζευγάρι ή το άτομο που επιθυμεί να γίνει γονέας. Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή αποτελεί πλέον μια ευρέως αποδεκτή διαδικασία απόκτησης παιδιού, αντιμετωπίζεται ως μια διαδικασία που εμπίπτει στο πλαίσιο της υγειονομικής υποστήριξης και χρήζει κρατικής έγκρισης (Rubio et al., 2017).

Ειδικά για τα ομόφυλα ζευγάρια ή τα άτομα που επιθυμούν να γίνουν γονείς χωρίς να έχουν σύντροφο (ιδιαίτερα οι άντρες), υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί και συχνά το αίτημά τους απορρίπτεται από το σύστημα (Simon et al., 2018). Αυτό συμβαίνει κυρίως στις χώρες, στις οποίες δεν επιτρέπεται και δεν αναγνωρίζεται η τεκνοθεσία από άτομα του ίδιου φύλου, καθώς επίσης και στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες ένας άντρας επιθυμεί να αποκτήσει παιδί

με παρένθετη μητέρα. Επισημαίνεται ότι κατά τη διαδικασία απόκτησης παιδιού με μη βιολογικό τρόπο, δηλαδή την υιοθεσία, τα ζευγάρια αντιμετωπίζουν περισσότερες διαδικαστικές δυσκολίες και πολλές φορές μπορεί να περιμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι να περάσουν από όλους τους απαραίτητους και προ απαιτούμενους ελέγχους, να εγκριθεί το αίτημά τους και να υιοθετήσουν ένα παιδί. Από τη διαδικασία της υιοθεσίας ενός παιδιού, το ελληνικό νομικό σύστημα εξαιρεί τα ομόφυλα ζευγάρια, εγείροντας με αυτό τον τρόπο ερωτήματα και προβληματισμούς που αφορούν την καταπολέμηση των διακρίσεων, το δικαίωμα στην απόλαυση ίσων δικαιωμάτων με τα ετερόφυλα ζευγάρια και εν τέλει την καταπάτηση της ελευθερίας του ατόμου (Gato, Leal & Tasker, 2019).

1.2.3 Η γονεϊκότητα και η τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια

Η επιθυμία για γονεϊκότητα στα ομόφυλα ζευγάρια έρχεται αντιμέτωπη με πληθώρα προβλημάτων, αντιδράσεων, δυσκολιών, διαδικαστικών εμποδίων και πολλές φορές απαγόρευσαν, ανάλογα πάντα με το θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας (Gato, Leal & Tasker, 2019). Προκειμένου να επιτύχει το στόχο του ένα ομόφυλο ζευγάρι και να καταφέρει να αποκτήσει και να αναθρέψει ένα παιδί, θα πρέπει να σχεδιάσει προσεκτικά και σχολαστικά τη διαδικασία, να γνωρίζει τους νομικούς περιορισμούς και τις εναλλακτικές λύσεις, καθώς επίσης και να έχει προετοιμαστεί για να αντιμετωπίσει την κοινωνική αντίδραση που θα συναντήσει (Simon et al., 2018).

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους τα ομόφυλα ζευγάρια είναι δυνατόν να γίνουν γονείς. Ένας τρόπος είναι να έχει αποκτήσει το ένα από τα δύο άτομα του ζευγαριού παιδί από ετερόφυλη σχέση κατά το παρελθόν. Στην περίπτωση αυτή, το έτερο άτομο του ομόφυλου ζευγαριού δεν έχει τα νομικά δικαιώματα του ρόλου του γονέα για το παιδί αυτό. Ένας άλλος τρόπος μέσω του οποίου τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να αποκτήσουν παιδί είναι η τεκνοθεσία, όπου αυτή επιτρέπεται, και ή υποβοηθούμενη αναπαραγωγή μέσω παρένθετης μητέρας (Rubio et al., 2017). Σε κάθε περίπτωση, η διαδικασία για την τεκνοθεσία στα ομόφυλα ζευγάρια παρουσιάζει περισσότερες δυσκολίες, περιλαμβάνει υψηλότερο οικονομικό κόστος και φθείρει τόσο το ζευγάρι όσο και μεμονωμένα τα άτομα. Πράγματι, πολλές φορές τα ομόφυλα ζευγάρια απαιτείται να ξοδέψουν μεγαλύτερα ποσά,

προκειμένου να ξεπεραστούν τα έξοδα της διαδικασίας της τεκνοθεσίας, γεγονός που αποτρέπει συχνά τα ομόφυλα ζευγάρια από την αποπεράτωση της διαδικασίας και την επίτευξη του στόχου τους. Επιπρόσθετα, τα ομόφυλα ζευγάρια, προκειμένου να πείσουν για την καταλληλότητα της υποψηφιότητάς τους για γονείς, οφείλουν να πείσουν τους υπευθύνους για τη διεκπεραίωση της διαδικασίας και την εξακρίβωση της καταλληλότητας του ζευγαριού για την οικονομική τους κατάσταση (Leal et al., 2021).

Εξίσου σημαντικό εμπόδιο στη μετάβαση στη γονεϊκότητα για ομόφυλα ζευγάρια έχει σταθεί το ασυμβίβαστο της ομοφυλοφιλίας με την γονεϊκότητα. Ειδικά για τους άντρες που είναι ομοφυλόφιλοι η κοινωνία μέχρι πρότινος δε μπορούσε να αποδεχθεί τη σχέση τους, καθώς και την υποτιθέμενη ανικανότητά τους να ανταπεξέλθουν στο στερεότυπο ρόλο τους. Τα στερεότυπα και οι ρόλοι που έχουν τα δύο φύλα στην κοινωνία σήμερα ασκούν επιρροή στην αναγνώριση του δικαιώματος για γονεϊκότητα για τους ομοφυλόφιλους άντρες (Gato, Leal & Tasker, 2019).

Τα πρώτα σημαντικά βήματα για την αποδοχή και την αναγνώριση των νέων τύπων οικογένειας των ομόφυλων ζευγαριών πραγματοποιήθηκαν εντός των τελευταίων 20 ετών, με τη συμπερίληψη των οικογενειών αυτών στο θεσμικό πλαίσιο αρκετών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε κάποια από τα κράτη αυτά επιτρέπεται και αναγνωρίζεται η σχέση μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, είναι δυνατό να επισημοποιηθεί και να ολοκληρωθεί με τη δυνατότητα για γονεϊκότητα. Αξιοσημείωτο ρόλο διαδραμάτισε ο αγώνας των ομοφυλόφιλων και η διεκδίκηση της ισοτιμίας των δικαιωμάτων τους με αυτά των ετεροφυλόφιλων ατόμων, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος να δημιουργούν ομόφυλο δεσμό και οικογένεια (Simon et al., 2018). Απόρροια των παραπάνω αποτελεί η διεύρυνση του δικαιώματος για γονεϊκότητα και στα ομοφυλόφιλα άτομα, είτε πρόκειται για λεσβίες, οι οποίες επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί μέσω της τεχνητής γονιμοποίησης, είτε για ομοφυλόφιλους άντρες, οι οποίοι επιλέγουν να αποκτήσουν παιδί μέσω παρένθετης μητέρας (Leal et al., 2021).

1.2.4 Θεσμικό πλαίσιο

Η ισότητα περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η αποφυγή πάσης φύσεως διάκρισης μεταξύ των ανθρώπων αποτελούν κύριο μέλημα των θεσμικών κειμένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρειάστηκε να υποστεί διαδοχικές τροποποιήσεις, προκειμένου να εξασφαλιστούν και για τα ομοφυλόφιλα άτομα ίσα δικαιώματα με αυτά των ετεροφυλόφιλων ατόμων. Η Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ήταν δυνατό να καλύψει τις νομικές ελλείψεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, πράγμα που επιτεύχθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισσαβόνας (Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2014). Επιπρόσθετα, το Ευρωπαϊκό Δίκαιο υπερισχύει του Δικαίου των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός το οποίο στην περίπτωση της Ελλάδας ερμηνεύεται ως η υποχρέωση της χώρας να θεσπίζει νόμους και κανονισμούς που ακολουθούν τους Ευρωπαϊκούς νόμους και κανόνες.

Με την έννοια της ίσης μεταχείρισης όλων των ανθρώπων νοείται η αντιμετώπιση των ίδιων περιπτώσεων με τον ίδιο τρόπο και η αντιμετώπιση ανόμοιων περιπτώσεων με διαφορετικό τρόπο. Αδιαμφισβήτητα, η έννοια της ισότητας των ανθρώπων και της αντιμετώπισης κάθε ατόμου ως ίσου με τα άλλα, ερμηνεύεται με την ίση μεταχείρισή τους, το δικαίωμα να λαμβάνουν την ίδια μέριμνα και να χαίρουν του ίδιου σεβασμού. Πρόκειται δηλαδή για μια ισότητα των ατόμων σε ηθικό επίπεδο, η οποία προϋποθέτει ότι όλοι οι άνθρωποι θα πρέπει να απολαμβάνουν το θεμελιώδες δικαίωμα να τους συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο, χωρίς διακρίσεις και να μην στοχοποιούνται ή εξαιρούνται από αυτά που δικαιούνται ως ισότιμοι και ίσοι με τους άλλους ανθρώπους (Gato, Leal & Tasker, 2019).

Η ελληνική νομοθεσία σχετικά με τη σύναψη επίσημης και αναγνωρισμένης σχέσης από ομόφυλα ζευγάρια, καθυστέρησε σημαντικά να υιοθετήσει τις πολιτικές των πιο προοδευτικών Ευρωπαϊκών χωρών. Το 2015 τροποποιήθηκε ο Νόμος 3719/2008, με αποτέλεσμα η νέα νομοθεσία (Νόμος 4356/2015) να επιτρέπει στα ομόφυλα ζευγάρια τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης. Ο νέος νόμος έδινε τη δυνατότητα στα ομόφυλα ζευγάρια που ενώνονταν με σύμφωνο συμβίωσης να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τα παντρεμένα ζευγάρια, χωρίς όμως να επιτρέπεται στα ομόφυλα ζευγάρια να υιοθετήσουν παιδιά.

Τις απαγορεύσεις του Νόμου 4356/2015 εν μέρει αναίρεσε ο Νόμος Ν4538/2018, ο οποίος έδωσε στα ομόφυλα ζευγάρια, που είχαν ενωθεί με σύμφωνο συμβίωσης, τη δυνατότητα αναδοχής παιδιών. Σύμφωνα με το νόμο αυτό η καταλληλότητα μιας οικογένειας για να προχωρήσει σε αναδοχή παιδιού κρίνεται από την τέλεση γάμου ή σύναψη συμφώνου συμβίωσης μεταξύ των ατόμων που αποτελούν το ζευγάρι. Επιπλέον, ο νόμος δίνει τη δυνατότητα αναδοχής και σε άτομα που δεν αποτελούν ζευγάρι, να γίνουν ανάδοχοι παιδιών που συνδέονται μαζί τους με οποιαδήποτε συγγένεια (βιολογική).

Τέλος, για τις γυναίκες που δεν έχουν παντρευτεί έχει προβλεφθεί η δυνατότητα για υποβοηθούμενη αναπαραγωγή από το Νόμο 3089/2002, με το θεσμό της παρένθετης μητέρας, πράγμα που δεν έχει προβλεφθεί ή επιτραπεί για τους άντρες που δεν έχουν παντρευτεί.

1.3 Δημιουργία οικογένειας από ομόφυλα άτομα

1.3.1 Ο θεσμός της οικογένειας μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών και η αναγνώριση του δικαιώματος για γονεϊκότητα

Το δικαίωμα για οικογένεια αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα από πολλά διεθνή και εθνικά νομικά κείμενα. Σύμφωνα με το άρθρο 16 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, «Οι άνδρες και οι γυναίκες αρμόζει να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια» (Universal Declaration of Human Rights, 1948). Αυτό το δικαίωμα έχει επίσης ενισχυθεί από άλλα διεθνή έγγραφα, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Πολιτικά και

Οικονομικά Δικαιώματα (Dolan, Zegarac & Arsic, 2019). Το δικαίωμα για οικογένεια περιλαμβάνει το δικαίωμα σε ίσες ευκαιρίες για τη δημιουργία και τη διατήρηση μιας οικογένειας, καθώς και το δικαίωμα να προστατεύεται η οικογένεια από τον νόμο και την κοινωνία. Αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα των ατόμων να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια, αλλά επίσης το δικαίωμα των ομοφυλοφυλικών ζευγαριών να έχουν τα ίδια δικαιώματα όσον αφορά τον γάμο και την οικογενειακή ζωή (Vundamati, 2021).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 16 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η οικογένεια αποτελεί θεμελιώδη κοινωνική δομή και για αυτό χαίρει κοινωνικής και κρατικής προστασίας (Universal Declaration of Human Rights, 1948). Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) επισημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να απολαμβάνει το σεβασμό για την προσωπική του ζωή, συμπεριλαμβανομένης της οικογενειακής ζωής και το δικαίωμα για κατοικία (Janis, Kay & Bradley, 2008).

Αδιαμφισβήτητα, υπάρχουν πολλά ζητήματα, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη, όπως το γεγονός ότι κατά τη σύνταξη των συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο παρελθόν δεν υφίστατο ο θεσμός της τεχνητής γονιμοποίησης. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι έκτοτε έχουν σημειωθεί αλλαγές στο θεσμό και τη μορφή της οικογένειας, καθώς σε πολλές χώρες αναγνωρίστηκε το δικαίωμα για οικογένεια και τεκνοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια (Wadlington, O'Brien & Wilson, 2021). Το δικαίωμα για δημιουργία οικογένειας μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών εγείρει σημαντικά ζητήματα, τα οποία θα πρέπει να αποσαφηνιστούν, ώστε να απολαμβάνουν τα ομόφυλα ζευγάρια κάθε πτυχή της οικογενειακής ζωής τους και να καρπώνονται τα οφέλη και τα δικαιώματα που παρέχει η υφιστάμενη νομοθεσία στα ετερόφυλα ζευγάρια (Bozett, 2020).

Καθώς η αναπαραγωγή είναι συνυφασμένη με την οικογενειακή ζωή, είναι σημαντικό για τα ομόφυλα ζευγάρια να επιλυθούν θέματα και προβλήματα, τα οποία αποτελούν τροχοπέδη για μια ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή αυτών των ατόμων και για την εκπλήρωση της επιθυμίας ενός ομόφυλου ζευγαριού να αποκτήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο παιδιά (Keenan, Van Teijlingen & Pitchforth, 2005). Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναγνωριστεί το γεγονός ότι η αναγνώριση της τεχνητής αναπαραγωγής ως τεχνικής, η οποία διευκολύνει την

απόκτηση τέκνου στα ετερόφυλα ζευγάρια ή σε μια γυναίκα, η οποία επιθυμεί με αυτό τον τρόπο να αποκτήσει τέκνο, αποτέλεσε ένα βήμα προόδου και ένα ελπιδοφόρο μήνυμα για τα ομόφυλα ζευγάρια (Bozett, 2020).

Δεδομένου ότι οι οικογενειακή πολιτική των χωρών διαφέρει αναφορικά με το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών να αποκτήσουν παιδιά με τεχνητή αναπαραγωγή, επισημαίνεται ότι έχει αναγνωριστεί ως πολιτική διάκρισης η απαγόρευση ή η μη πρόβλεψη του δικαιώματος των ομόφυλων ζευγαριών να αποκτήσουν παιδιά με τεχνητή αναπαραγωγή (Wadlington, O'Brien & Wilson, 2021). Το πρόβλημα αυτό αποκτά μεγαλύτερη έκταση στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις μεταξύ αντρών, καθώς δε μπορούν να αποκτήσουν παιδιά με φυσικό τρόπο. Η τεχνητή αναπαραγωγή μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για ομόφυλα ζευγάρια να αποκτήσουν παιδιά, ανεξάρτητα από τη σεξουαλική τους ταυτότητα. Οι διαδικασίες τεχνητής αναπαραγωγής που είναι διαθέσιμες περιλαμβάνουν την εξωσωματική γονιμοποίηση, την υιοθεσία, τη χρήση παρένθετης μητέρας, τη χρήση δότη σπέρματος ή ωαρίων, και άλλες. Οι διαδικασίες αυτές διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα και τη νομοθεσία που ισχύει. Σε ορισμένες χώρες, η τεχνητή αναπαραγωγή είναι ελεύθερα προσβάσιμη σε όλους, ανεξαρτήτως σεξουαλικής ταυτότητας, ενώ σε άλλες χώρες υπάρχουν περιορισμοί ή διακρίσεις. Είναι όμως πολύ σημαντικό για τα ομόφυλα ζευγάρια να ερευνήσουν τις επιλογές που είναι διαθέσιμες στη χώρα τους και να συμβουλευτούν ειδικούς για να κατανοήσουν τις νομικές και ηθικές πτυχές που σχετίζονται με την τεχνητή αναπαραγωγή (Goisis, Cederström & Martikainen, 2023).

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι το δικαίωμα για οικογένεια και απόκτηση τέκνου δημιουργεί υποχρεώσεις στο ζευγάρι ανεξάρτητα σεξουαλικού προσανατολισμού. Επομένως, και στην περίπτωση των ομόφυλων ζευγαριών, η επιθυμία για δημιουργία οικογένειας και γονεϊκότητα θα πρέπει να ικανοποιείται βάσει των θεσμοθετημένων προϋποθέσεων περί διασφάλισης των οικογενειακών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένης της καταλληλότητας των γονέων να αναθρέψουν παιδιά (Wadlington, O'Brien & Wilson, 2021). Εξάλλου, η επιθυμία και το δικαίωμα στην απόκτηση τέκνου συνδέεται άρρηκτα με το καθήκον των γονέων να φροντίσουν τα τέκνα τους και να διασφαλίσουν την ευημερία τους.

Τέλος είναι σημαντικό να αναγνωριστεί το δικαίωμα για οικογένεια σε ομόφυλα ζευγάρια, καθώς αυτή η αναγνώριση εκτιμάται ότι θα προστατεύσει το θεσμό της οικογένειας γενικότερα, με τις οικογένειες των ομόφυλων ζευγαριών να απολαμβάνουν ισότιμα όλα τα δικαιώματα, που απολαμβάνουν τα ετερόφυλα ζευγάρια, όπως η σύνταξη χηρείας, διατροφής και άλλα (Bozett, 2020). Είναι εξίσου σημαντικό το γεγονός ότι με το σύμφωνο συμβίωσης ή οποιαδήποτε άλλη καταχωρισμένη συμβίωση επιτρέπεται σε δύο άτομα που ζουν μαζί ως ζευγάρι να δηλώσουν τη σχέση τους στην αρμόδια δημόσια αρχή της χώρας διαμονής τους. Βέβαια, οι διαφορές από χώρα σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι τεράστιες, κυρίως όσον αφορά το δικαίωμα για σύναψη συμφώνου συμβίωσης ή άλλης μορφής καταχωρισμένης συμβίωσης σε μια συγκεκριμένη χώρα, αλλά και τα δικαιώματα που παρέχει το σύμφωνο συμβίωσης ή άλλη μορφή καταχωρισμένης συμβίωσης ή ακόμα και την αναγνώριση ενός συμφώνου συμβίωσης που έχει συναφθεί σε άλλη χώρα (Wadlington, O'Brien & Wilson, 2021).

1.3.2 Επιχειρήματα κατά της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια

Η συζήτηση γύρω από τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια αποτελεί ένα σημαντικό θέμα που έχει προκαλέσει έντονες συζητήσεις και αντικρουόμενες απόψεις. Ενώ η κοινωνία εξελίσσεται και προοδεύει προς την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών, η συζήτηση γύρω από την ικανότητά τους να ασκήσουν γονεϊκό ρόλο παραμένει έντονη και σε ορισμένες περιπτώσεις αμφιλεγόμενη (Rosky, 2008). Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύονται επιχειρήματα κατά της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια που βασίζονται σε παραδοσιακές αξίες, θρησκευτικές πεποιθήσεις, και ενίοτε επιστημονικές προσεγγίσεις. Παράλληλα, υπάρχουν φωνές που υποστηρίζουν την ισότητα δικαιωμάτων για όλους τους γονείς, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτά τα επιχειρήματα αντικατοπτρίζουν συγκεκριμένες απόψεις και δεν αντικατοπτρίζουν

απαραίτητα τη συνολική πραγματικότητα ή την ευρεία γκάμα των απόψεων πάνω σε αυτό το θέμα (Patterson, 2019).

Οι επικριτές της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια υποστηρίζουν ότι ο παραδοσιακός ορισμός της οικογένειας και η ιδέα της γονεϊκότητας προϋποθέτουν έναν άνδρα και μια γυναίκα. Αυτοί θεωρούν ότι η απόκλιση από αυτό το μοντέλο απειλεί τις παραδοσιακές πολιτισμικές αξίες (Yerkes, Dotti Sani & Solera, 2018). Το επιχείρημα ότι η γονεϊκότητα σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια αποτελεί απειλή για την παραδοσιακή οικογένεια είναι μια άποψη που προέρχεται από συγκεκριμένες πεποιθήσεις και αντιλήψεις. Αυτό το επιχείρημα βασίζεται συχνά σε παραδοσιακές αντιλήψεις για τη σύνθεση και τον ρόλο της οικογένειας και τη θέση ότι η παραδοσιακή οικογενειακή δομή, που βασίζεται στη σχέση μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας, αποτελεί το ιδανικό μοντέλο για την ανατροφή παιδιών (Sussman, 2012). Η υιοθέτηση διαφορετικού μοντέλου, όπως ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι, θεωρείται από αυτή την οπτική ως απόκλιση από την παράδοση.

Επιπλέον, υπάρχει η άποψη ότι οι ομοφυλόφιλες σχέσεις δεν είναι τόσο σταθερές όσο οι παραδοσιακές, ετεροφυλικές σχέσεις (Shaw, 2019). Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, η ανάπτυξη παιδιών σε ένα περιβάλλον με διαρκείς αλλαγές στις σχέσεις των γονέων τους μπορεί να είναι επιζήμια. Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι σε μια ομόφυλη οικογένεια απουσιάζει είτε το πρότυπο της μητέρας, είτε το πρότυπο του πατέρα, δημιουργεί αμφιβολίες σχετικά με την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού και της αντίληψης που δημιουργείται για τον κόσμο (Webb, Chonody & Kavanagh, 2018). Συγκεκριμένα, οι επικριτές της γονεϊκότητας από ομόφυλα ζευγάρια θεωρούν πιθανό τα ζευγάρια να επιτρέψουν και να προκαλέσουν φιλελεύθερες σεξουαλικές συμπεριφορές στα παιδιά τους ή και να επιβάλουν έμμεσα την απομάκρυνση των παιδιών από το παραδοσιακό πρότυπο οικογένειας. Παράλληλα, μεταξύ των επιχειρημάτων κατά των ομόφυλων οικογενειών είναι ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ομόφυλες οικογένειες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν εκπαιδευτικές ή ψυχοκοινωνικές προκλήσεις, κυρίως λόγω του κοινωνικού περιθωρίου που ενδέχεται να υπάρχει γύρω από τέτοιου είδους οικογένειες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτά τα επιχειρήματα έχουν συχνά αμφιλεγόμενη επιστημονική υποστήριξη, και πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ομοφυλόφιλες οικογένειες μπορούν να αναπτύσσονται εξίσου

υγιά και ευτυχισμένα με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε παραδοσιακές οικογένειες (Patterson, 2019).

Επιπρόσθετα, σε ορισμένες θρησκείες, η ιδέα της γονεϊκότητας από ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορεί να θεωρείται αντίθετη με τις θρησκευτικές διδαχές (Duncan, 1993). Σε κάποιες θρησκείες υπάρχει πίστη στην αγάπη, την αποδοχή και την ισότητα όλων των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων των ομοφυλοφίλων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η γονεϊκότητα από ομοφυλόφιλα ζευγάρια δε θεωρείται αντίθετη με τις θρησκευτικές αξίες, και οι γονείς απολαμβάνουν την υποστήριξη της κοινότητάς τους και της θρησκείας τους. Ωστόσο, σε άλλες θρησκείες, η ομοφυλοφιλία μπορεί να θεωρείται αμαρτία ή αντίθετη με τις θρησκευτικές γραφές (Acosta, 2020). Σε αυτές τις περιπτώσεις, η γονεϊκότητα από ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορεί να αντιμετωπίζει αντίσταση ή καταδίκη από τα μέλη της κοινότητας. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι θρησκείες εξελίσσονται, και υπάρχουν ποικίλες ερμηνείες των θρησκευτικών κειμένων.

Μια άλλη διάσταση στα επιχειρήματα κατά της γονεϊκότητας από τα ομόφυλα ζευγάρια δίνει η αμφιβολία ορισμένων επιστημόνων για τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει η ανατροφή παιδιών από ομοφυλόφιλα ζευγάρια στην ψυχολογική τους ευημερία (Crowl, Ahn & Baker, 2008). Αυτά τα επιχειρήματα, ωστόσο, συχνά έρχονται σε αντίθεση με επιστημονικές μελέτες που υποστηρίζουν την ισότιμη ικανότητα των γονέων ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των επιστημονικών ερευνών δείχνει ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς την ευημερία των παιδιών ανάλογα με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων τους (Marks, 2012). Σημαντικές ερευνητικές οργανώσεις όπως η Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση, η Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση, και η Αμερικανική Ιατρική Ένωση Παιδιών έχουν δηλώσει ότι δεν υπάρχουν επιστημονικά αποδεικτικά στοιχεία που να υποστηρίζουν την άποψη ότι η σεξουαλική ταυτότητα των γονέων επηρεάζει αρνητικά την ευημερία των παιδιών (Patterson, 2019).

Πολλές μελέτες δείχνουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην ευημερία, τη συναισθηματική ανάπτυξη και την κοινωνική προσαρμογή μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες ομοφυλοφίλων ζευγαριών και εκείνων που μεγαλώνουν σε παραδοσιακές

οικογένειες (Marks, 2012). Οι ποιοτικές σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών είναι κρίσιμες για την ευημερία. Ερευνητικά ευρήματα υποστηρίζουν ότι η φύση των σχέσεων αυτών είναι περισσότερο σημαντική από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων. Τέλος, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών δείχνουν να προσαρμόζονται κοινωνικά και ακαδημαϊκά με παρόμοιο τρόπο με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε παραδοσιακές οικογένειες (Crouch et al., 2014). Σε γενικές γραμμές, η επιστημονική κοινότητα συντρίβει την άποψη ότι η γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία των παιδιών. Ωστόσο, οι πεποιθήσεις και οι απόψεις εξακολουθούν να ποικίλλουν.

1.3.3 Γονεϊκότητα και δικαιώματα του παιδιού

Τα δικαιώματα των παιδιών καλύπτονται από διάφορα διεθνή έγγραφα και συμφωνίες, όπως η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (United Nations Convention on the Rights of the Child - UNCRC). Η UNCRC εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1989 και αποτελεί το κύριο διεθνές έγγραφο που καθορίζει τα δικαιώματα των παιδιών (Cohen, 1989). Αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα στη ζωή, επιβίωση και ανάπτυξη, το δικαίωμα στην αντιμετώπιση όλων των παιδιών χωρίς διακρίσεις, το δικαίωμα στην ονομασία και την εθνική ταυτότητα, το δικαίωμα στην έκφραση της γνώμης τους, το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το δικαίωμα για προστασία από κάθε μορφή κακοποίησης και εκμετάλλευσης, το δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη και άλλα πολλά δικαιώματα, τα οποία βάσει της UNCRC οφείλουν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προασπίζουν και να διαφυλάσσουν, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα (Freeman, 2009).

Αναφορικά με το δικαίωμα του παιδιού στην ταυτότητα επισημαίνεται ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές προσωπικότητες με δική τους ταυτότητα, η οποία περιλαμβάνει το ονοματεπώνυμο και την ιθαγένεια. Αυτό το δικαίωμα καλύπτεται από διεθνή νομικά έγγραφα, όπως η UNCRC (Freeman, 2009). Ορισμένες πτυχές αυτού του δικαιώματος περιλαμβάνουν: α) το δικαίωμα στην ονομασία, καθώς κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να έχει ένα όνομα και να αναγνωρίζεται με αυτό το όνομα, β) το δικαίωμα στην

εθνική ταυτότητα, δηλαδή τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ανήκουν σε μια εθνική ομάδα και να διατηρούν την εθνική τους ταυτότητα και γ) το δικαίωμα στη διαφύλαξη προσωπικών στοιχείων και στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής. Η διατήρηση της ταυτότητας των παιδιών είναι σημαντική για την αναγνώριση της ατομικότητάς τους και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία (Ronen, 2004).

Το δικαίωμα των παιδιών που γεννιούνται από ομόφυλα ζευγάρια για ταυτότητα και ο γάμος των ομόφυλων ζευγαριών, αποτελούν σημαντικά θέματα που συνδέονται με τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας (Huff, 2001). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η κατανόηση και η αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων διαφέρουν ανάλογα με τη νομοθεσία και τις κοινωνικές πραγματικότητες σε κάθε χώρα. Τα παιδιά που γεννιούνται από ομόφυλα ζευγάρια έχουν, όπως και κάθε άλλο παιδί, το δικαίωμα να έχουν ταυτότητα. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αναγνωρίζονται και να έχουν πρόσβαση σε όλα τα νόμιμα έγγραφα και δικαιώματα που σχετίζονται με την ταυτότητα. Η αναγνώριση του γάμου των ομοφυλοφίλων γονέων επηρεάζει τα δικαιώματα των παιδιών τους (Tryfonidou, 2019). Σε πολλές χώρες, η νομιμότητα του γάμου καθορίζει τη νομική θέση του παιδιού, την πρόσβασή του σε κοινωνικά προνόμια, καθώς και τα οικονομικά και κληρονομικά του δικαιώματα. Σε πολλές περιπτώσεις, η πρόσβαση σε αυτά τα δικαιώματα εξαρτάται από το νομικό και κοινωνικό καθορισμό της οικογενειακής σχέσης των γονιών. Σε χώρες όπου ο γάμος των ομοφυλοφίλων είναι νόμιμος, οι παιδικές ταυτότητες και τα δικαιώματα των παιδιών αναγνωρίζονται συνήθως σύμφωνα με τη νομοθεσία περί γάμου (Imrie & Golombok, 2020). Επισημαίνεται ότι η νομοθεσία και οι κοινωνικές πραγματικότητες διαφέρουν πολύ ανά τον κόσμο, και εξελίσσονται συνεχώς. Επομένως, η κατάσταση αυτή μπορεί να αλλάξει και να προοδεύει προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης και προώθησης των δικαιωμάτων των παιδιών που ανατρέφονται σε ομοφυλόφιλες οικογένειες (Huff, 2001).

Ένα άλλο δικαίωμα των παιδιών που μεγαλώνουν σε μια οικογένεια ΛΟΑΤΚΙ ατόμων είναι το δικαίωμα του παιδιού στον μη αποχωρισμό από τους γονείς του. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει το δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί στενή επαφή με τους δύο γονείς, να ζει με τους δύο γονείς του, εκτός αν υπάρχουν ειδικοί λόγοι για να περιοριστεί αυτή η επαφή, όπως η ασφάλεια του παιδιού (Tryfonidou, 2019). Η UNCRC επιβεβαιώνει το

δικαίωμα του παιδιού στον μη αποχωρισμό από τους γονείς του, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 9, τα κράτη μέλη που έχουν υπογράψει τη σύμβαση πρέπει να εξασφαλίζουν ότι το παιδί δεν αποχωρίζεται παράνομα από τους γονείς του, και τα παιδιά που διαχωρίζονται από έναν ή και τους δύο γονείς τους έχουν το δικαίωμα να διατηρούν τακτική επαφή με αυτούς, εκτός αν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα κράτη μέλη μπορεί να θεσπίσουν νόμους και πολιτικές που να προστατεύουν το συμφέρον του παιδιού, υπό τον όρο ότι αυτές οι πολιτικές είναι συμβατές με τα θεμελιώδη δικαιώματα του παιδιού (Imrie & Golombok, 2020).

Ο γάμος ομοφυλόφιλων ζευγαριών και το δικαίωμα του παιδιού στον μη αποχωρισμό από τους γονείς είναι δύο ξεχωριστά αλλά συνδεδεμένα θέματα, τα οποία συχνά αντικατοπτρίζουν τη νομική και κοινωνική αντίληψη για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας και των παιδιών (Huff, 2001). Σε πολλές χώρες, ο γάμος ομόφυλων ζευγαριών έχει νομική αναγνώριση, παρέχοντας τα ίδια νομικά δικαιώματα όπως και στα ζευγάρια ετεροφυλόφιλων. Αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα των γονέων για κοινή νομική ευθύνη, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, καθώς και το δικαίωμα στην υιοθεσία. Το δικαίωμα του παιδιού στον μη αποχωρισμό από τους γονείς αναγνωρίζεται σε πολλές διεθνείς συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένης της UNCRC. Αυτό σημαίνει ότι, ανεξάρτητα από το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε σταθερές και ασφαλείς σχέσεις με τους γονείς τους (Tryfonidou, 2019).

Σε χώρες όπου ο γάμος ομοφυλόφιλων ζευγαριών δεν έχει ακόμα νομική αναγνώριση, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξασφάλιση ορισμένων δικαιωμάτων που σχετίζονται με την οικογένεια. Ωστόσο, η κατεύθυνση πολλών κοινωνιών είναι προς την αναγνώριση των ίσων δικαιωμάτων για όλες τις οικογένειες, ανεξαρτήτως του φύλου ή του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων (Imrie & Golombok, 2020).

Επιπρόσθετα, οι οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ μπορεί να αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια κατά τη διασυννοριακή τους μετακίνηση, και αυτά τα εμπόδια μπορεί να πηγάζουν από νομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές πραγματικότητες (Hughes & Southall, 2012). Τα εμπόδια αυτά μπορεί να επηρεάσουν την ικανότητά τους να ζουν, να εργάζονται και να

αναπτύσσουν την οικογένειά τους σε διαφορετικές χώρες. Αυτά τα εμπόδια μπορεί να είναι νομικά, όπως, η έλλειψη αναγνώρισης του γάμου ή της σύνταξης ενός από το ένα μέλος του ζευγαριού σε μια συγκεκριμένη χώρα, κοινωνικά, καθώς σε ορισμένες περιοχές, οι ΛΟΑΤΚΙ οικογένειες μπορεί να αντιμετωπίζουν διακρίσεις ή αντίσταση από τοπικές κοινότητες, πράγμα που καθιστά δύσκολη την ομαλή ένταξή τους, πολιτισμικά, καθώς οι διαφορετικές κουλτούρες και παραδόσεις μπορεί να δημιουργήσουν εμπόδια για τις ΛΟΑΤΚΙ οικογένειες, είτε από την άποψη της αποδοχής τους, είτε από την άποψη της εφαρμογής των δικαιωμάτων τους (Tryfonidou, 2019).

Εν κατακλείδι, η αναγνώριση του δικαιώματος της γονεϊκότητας των ομόφυλων ζευγαριών διασφαλίζει τα δικαιώματα των παιδιών που μεγαλώνουν σε μια τέτοια οικογένεια. Η απαγόρευση του γάμου των ομόφυλων ζευγαριών στερεί από τα παιδιά τους τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναφέρθηκαν, όπως το δικαίωμα στην ταυτότητα, το δικαίωμα να αναγνωριστούν νομικά τα ομοφυλόφιλα άτομα ως γονείς. Η αναγνώριση του γάμου των ομόφυλων ζευγαριών συνεπάγεται παροχή περισσότερων δικαιωμάτων στα παιδιά του ζευγαριού, όπως κληρονομικές αξιώσεις, γονικές άδειες, λήψη αποφάσεων σε θέματα υγείας και εκπαίδευσης, επιδόματα και άλλα πολυάριθμα οφέλη (Bernheim, 2013).

1.3.4 Ομόφυλη γονεϊκότητα και ευημερία του παιδιού

Πολλές επιστημονικές έρευνες έχουν εξετάσει την ευημερία, την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και τις σχέσεις των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ομοφυλόφιλους γονείς, και τα περισσότερα αποτελέσματα δείχνουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με παιδιά που μεγαλώνουν με ετεροφυλόφιλους γονείς ή γονείς από διαφορετικά φύλα. Οι ομοφυλόφιλοι γονείς, όπως και οι ετεροφυλόφιλοι γονείς, μπορούν να παρέχουν αγάπη, στήριξη και σταθερότητα στα παιδιά τους (Oberklaid et al., 2017; Cerqueira-Santos et al., 2021). Το σημαντικότερο για την ευημερία ενός παιδιού είναι η ποιότητα των σχέσεων, η φροντίδα που λαμβάνει, η σταθερότητα του περιβάλλοντος και η ποιότητα της γονικής φροντίδας, ανεξάρτητα από το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων. Είναι

επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι η αποδοχή και η υποστήριξη από την κοινότητα μπορεί να συμβάλλει στην ευημερία των οικογενειών με ομοφυλόφιλους γονείς (Cerqueira-Santos et al., 2021).

Οι έρευνες καταδεικνύουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στη ψυχική υγεία των παιδιών που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς σε σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν με ετεροφυλόφιλους γονείς (Perrin et al., 2013). Παράγοντες όπως η αυτοεκτίμηση, η κατάθλιψη, η αγωνία και η συμπεριφορά δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών. Η έρευνα πάνω στην κοινωνική προσαρμογή των παιδιών με ομοφυλόφιλους γονείς έχει καταλήξει σε ορισμένα σημαντικά συμπεράσματα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η κοινωνική προσαρμογή είναι ένα πολύπλοκο θέμα που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της οικογενειακής περιβαλλοντικής στήριξης, της κοινωνικής αποδοχής και της γενικής κοινωνικής πολιτικής (Crouch et al., 2014).

Τα παιδιά με ομοφυλόφιλους γονείς συχνά αναπτύσσουν υγιείς και θετικές κοινωνικές σχέσεις. Ερευνητικά δεδομένα υποδεικνύουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην κοινωνική προσαρμογή μεταξύ παιδιών με ομοφυλόφιλους και ετεροφυλόφιλους γονείς. Επιπρόσθετα, η έρευνα έχει δείξει ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στη σχολική επίδοση μεταξύ παιδιών με ομοφυλόφιλους και ετεροφυλόφιλους γονείς (Oberklaid et al., 2017). Η κοινωνική και οικογενειακή στήριξη διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της σχολικής επιτυχίας, καθώς πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά με ομοφυλόφιλους γονείς ενσωματώνονται θετικά στο ψυχοκοινωνικό περιβάλλον και αναπτύσσουν θετικές σχέσεις με συνομήλικους (Perrin et al., 2013; Cerqueira-Santos et al., 2021). Συνολικά, η έρευνα υποστηρίζει την άποψη ότι η κοινωνική προσαρμογή των παιδιών δεν εξαρτάται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων τους. Η ποιότητα των σχέσεων, η στήριξη της οικογένειας και η ανοχή της κοινωνίας είναι κρίσιμοι παράγοντες για την ευημερία των παιδιών (Crouch et al., 2014).

Οι σχέσεις μεταξύ των παιδιών και των ομοφυλόφιλων γονέων δε διαφέρουν από τις σχέσεις που συνάπτουν τα παιδιά με τους ετεροφυλόφιλους γονείς (Cerqueira-Santos et al., 2021). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, όπως και σε κάθε οικογένεια, οι σχέσεις

εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως η ποιότητα της γονικής φροντίδας, η επικοινωνία, η στήριξη, και η γενική οικογενειακή δυναμική. Η ποιότητα των σχέσεων εξαρτάται συχνά από την επικοινωνία και τη στήριξη που παρέχουν οι γονείς. Το επίπεδο επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών είναι κρίσιμο για την ανάπτυξη υγιών σχέσεων. Συνήθως, οι ομοφυλόφιλοι γονείς προσπαθούν να είναι εξίσου ανοικτοί και υποστηρικτικοί με οποιουδήποτε άλλου τύπου γονείς (Oberklaid et al., 2017).

Η στήριξη και η ευαισθησία των γονέων διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ψυχολογική και συναισθηματική ευημερία των παιδιών. Η ποιότητα της φροντίδας και η στήριξη είναι ουσιώδεις παράγοντες και η κατανόηση για τις ιδιαιτερότητες της οικογενείας, καθώς και η ενθάρρυνση του αυτοπροσδιορισμού του παιδιού, είναι σημαντικά για μια θετική οικογενειακή δυναμική. Συνολικά, η έρευνα υποστηρίζει την άποψη ότι οι ομοφυλόφιλοι γονείς, όταν παρέχουν στήριξη, αγάπη και έχουν ανοικτά μυαλά, μπορούν να αναθρέψουν παιδιά με υγιείς και θετικές σχέσεις (Perrin et al., 2013; Crouch et al., 2014).

1.3.5 Οικογενειακή πολιτική για ομόφυλα ζευγάρια

Η οικογενειακή πολιτική που σχετίζεται με τα ομόφυλα ζευγάρια ποικίλλει σημαντικά σε διάφορες χώρες και περιοχές του κόσμου, καθώς οι νομικές και κοινωνικές προσεγγίσεις διαφέρουν. Ορισμένες χώρες έχουν υιοθετήσει προοδευτικές πολιτικές που αναγνωρίζουν και προωθούν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ζευγαριών, ενώ άλλες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν περιοριστικές πρακτικές (Evertsson & Boye, 2018).

Ένα από τα σημαντικά ζητήματα στην οικογενειακή πολιτική για ομόφυλα ζευγάρια περιλαμβάνει τις νομικές προτάσεις για τον γάμο ομοφυλόφιλων ζευγαριών και τις εγγυήσεις που παρέχονται σε αυτά τα ζευγάρια, όπως το δικαίωμα σε χρηματοοικονομικά πλεονεκτήματα και την προστασία των δικαιωμάτων τους σε περίπτωση διαζυγίου. Ένα ακόμα καίριο ζήτημα, το οποίο καλείται να διερευνήσει η οικογενειακή πολιτική είναι οι πολιτικές που αφορούν την υιοθεσία από ομοφυλόφιλα ζευγάρια, συμπεριλαμβανομένης της

ευκολίας πρόσβασης σε διαδικασίες υιοθεσίας και των δικαιωμάτων των γονέων (Evertsson, Jaspers & Moberg, 2020).

Η οικογενειακή πολιτική για τα ομόφυλα ζευγάρια θα πρέπει να μεριμνά για θέσπιση της νομοθεσίας που προστατεύει τα ομόφυλα ζευγάρια από διακρίσεις σε όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης, της στέγασης και των υπηρεσιών. Παράλληλα, η πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη και τα δικαιώματα σε θέματα υγείας, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων επισκέψεων και της απόδοσης δικαιωμάτων σε θέματα υγείας αποτελούν σημαντικά θέματα για τα ομόφυλα ζευγάρια (Κωστοπούλου, 2016).

Στην οικογενειακή πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνονται πολιτικές που προάγουν την εκπαίδευση για την πολυπολιτισμική αποδοχή και τον σεβασμό της διαφορετικότητας στο πλαίσιο της οικογένειας. Η εξέλιξη της οικογενειακής πολιτικής για τα ομόφυλα ζευγάρια συνδέεται στενά με τις εξελίξεις στην κοινωνία, τις αξίες και τις πεποιθήσεις της. Οι χώρες που υιοθετούν πιο ανοιχτές και προοδευτικές προσεγγίσεις στην οικογενειακή πολιτική συχνά καθιστούν πιο δίκαιες και ισότιμες τις συνθήκες ζωής για όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού (Park, Kazzyak & Slauson-Blevins, 2016).

Στην Ελλάδα, υπήρχαν σημαντικές εξελίξεις στο νομικό πλαίσιο που αφορά τα ομόφυλα ζευγάρια τα τελευταία χρόνια. Καταρχήν, το 2015, εγκρίθηκε νόμος που επιτρέπει το Σύμφωνο Συμβίωσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου (Νόμος 4356/2015). Αυτή η νομοθετική πρωτοβουλία παρέχει νομική αναγνώριση και προστασία σε ομόφυλα ζευγάρια που επιλέγουν να συμβιώνουν. Το 2014, μια απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας επέτρεψε στα ομόφυλα ζευγάρια να υιοθετούν τα παιδιά του άλλου γονέα, των οποίων είχαν ήδη αναλάβει τη φροντίδα. Η ελληνική νομοθεσία αναγνωρίζει τα ισοδύναμα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων ζευγαριών σε θέματα κληρονομιάς, φορολογίας και άλλων νομικών ζητημάτων. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού απαγορεύονται και υπάρχει προστασία από τις διακρίσεις σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης (Voultzos et al., 2019).

1.4 Το κενό στην έρευνα και ερευνητικά Ερωτήματα

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση του εισαγωγικού μέρους της παρούσας μελέτης ανέδειξε τόσο την πολυπλοκότητα του ζητήματος της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια όσο και την αναγκαιότητα να διευθετηθούν θέματα που θέτουν φραγμούς στην κοινωνική και οικογενειακή ευημερία όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Gato, Leal & Tasker, 2019). Τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία καλείται η παρούσα συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση να απαντήσει είναι τα ακόλουθα:

1. Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στο πολυσύνθετο θέμα της γονεϊκότητας;
2. Ποια είναι η επίδραση της γονεϊκότητας των ομόφυλων ζευγαριών στην ευημερία του παιδιού που μεγαλώνει σε μια ομόφυλη οικογένεια;

3. Πως έχουν διαμορφωθεί στη σύγχρονη κοινωνία οι αντιλήψεις που υπάρχουν σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια.

Τα ερευνητικά ερωτήματα εκτιμήθηκε ότι θα δώσουν απαντήσεις στο ευαίσθητο, πολυσύνθετο και πολυσυζητημένο θέμα της γονεϊκότητας των ομόφυλων ζευγαριών, συνδυάζοντας και συνθέτοντας τις πιο πρόσφατες μελέτες που έχουν διεξαχθεί για το ζήτημα αυτό. Επιπλέον, επιλέχθηκε η μέθοδος της συστηματικής ανασκόπησης, καθώς εκτιμήθηκε ότι αυτού του είδους οι έρευνες συμβάλουν στην αποκρυστάλλωση απόψεων και στην εκτίμηση της κατάστασης που επικρατεί στην κοινωνία με βάση τα πιο επικαιροποιημένα διαθέσιμα ερευνητικά στοιχεία. Με αυτό τον τρόπο είναι δυνατό οι ερευνητές να θέσουν τις εμπειριστατωμένα ευρήματα στη διάθεση αυτών που καθοδηγούν την κοινωνική και οικογενειακή πολιτική κάθε χώρας, παρέχοντας τις κατευθυντήριες γραμμές για τη χάραξη της πολιτικής (Gopalakrishnan & Ganeshkumar, 2013).

2. Μέθοδος

Η μετάβαση προς τη γονεϊκότητα για τα ομόφυλα ζευγάρια αποτελεί ένα θέμα, το οποίο απασχολεί την επιστημονική κοινότητα, την κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, καθώς και την κοινωνία. Πρόκειται για ένα ζήτημα που έχει εγείρει αντικρουόμενες απόψεις, οι οποίες με την πάροδο του χρόνου αρχίζουν να συγκλίνουν προς μια κατεύθυνση, αυτή της αναγνώρισης του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να δημιουργήσει οικογένεια και να απολαμβάνει χωρίς διακρίσεις όλα τα δικαιώματα που του αξίζουν (Gato, Leal & Tasker, 2019). Προκειμένου να αποκρυσταλλωθούν οι τάσεις και οι αντιλήψεις της εποχής και να επισημανθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια κατά τη μετάβασή τους στη γονεϊκότητα, αλλά και να αποσαφηνιστεί η επίδραση αυτής της μετάβασης στην ευημερία των παιδιών, είναι απαραίτητη η σύνθεση των αποτελεσμάτων, τα οποία προέρχονται από τις έρευνες που διεξάγονται (Farr και συν., 2016, Evertsson και συν., 2018).

Η παρούσα συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση επιχειρεί να προσδιορίσει, αξιολογήσει και συνθέσει τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών για το θέμα της μετάβασης στη γονεϊκότητα για τα ομόφυλα ζευγάρια, τα οποία είτε έχουν αποκτήσει παιδί, είτε επιθυμούν να αποκτήσουν μελλοντικά.

Για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων αναλύθηκαν 15 άρθρα, τα οποία επιλέχθηκαν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων επιλογής/αποκλεισμού. Στη συνέχεια, τα 15 άρθρα παρατέθηκαν συγκεντρωτικά σε έναν πίνακα και ακολούθησε η ανάλυση δεδομένων.

2.1 Κριτήρια Επιλογής και Αποκλεισμού των Άρθρων

Για την επιλογή των άρθρων, που μελετήθηκαν, τέθηκαν ορισμένα κριτήρια. Τα κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού των άρθρων που χρησιμοποιήθηκαν για τη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με την έρευνα για τη μετάβαση στη γονεϊκότητα για ομόφυλα ζευγάρια παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 1. Κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού των άρθρων

Κριτήρια επιλογής	
1	Άρθρα γραμμένα στην Αγγλική Γλώσσα
2	Άρθρα δημοσιευμένα σε παγκοσμίως αναγνωρισμένα επιστημονικά περιοδικά.
3	Άρθρα δημοσιευμένα την χρονική περίοδο 2017-2023
4	Επιλέχθηκαν συγχρονικές μελέτες ή μελέτες περίπτωσης με σαφές καθορισμένο δείγμα
5	Άρθρα με εστίαση στα ομόφυλα ζευγάρια και σε άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας
Κριτήρια αποκλεισμού	
1	Αποκλείστηκαν ανασκοπήσεις, συστηματικές βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις, μετα-αναλύσεις
2	Αποκλείστηκαν άρθρα, τα οποία βρέθηκε ότι αποτελούσαν βιβλιογραφική αναφορά σε πιο πρόσφατα άρθρα, με το ίδιο θέμα.
4	Αποκλείστηκαν άρθρα, τα οποία εστίαζαν αποκλειστικά στο θεσμικό πλαίσιο της μετάβασης προς τη γονεϊκότητα για ομόφυλα ζευγάρια.

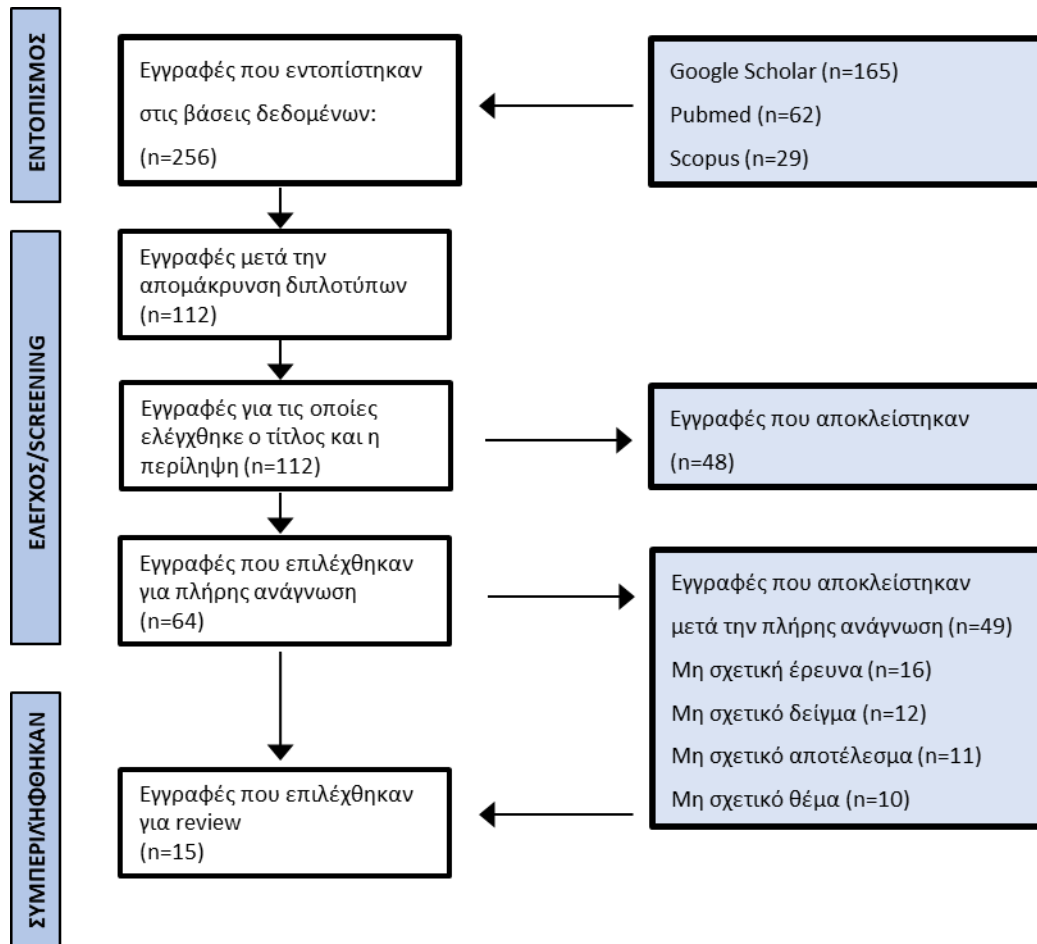
2.2 Πηγές Πληροφοριών και Αναζήτηση

Για την εκπλήρωση του ερευνητικού σκοπού διεξήχθη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση κατά το διάστημα Σεπτέμβριος 2023 – Νοέμβριος 2023, χρησιμοποιώντας τις βάσεις δεδομένων Google Scholar, PubMed, Scopus. Εφαρμόστηκαν όλα τα όρια σχετικά με την αναζήτηση των άρθρων όπως χρονιά (2017-2023) και γλώσσα (Αγγλικά). Για την αναζήτηση χρησιμοποιήθηκαν οι ακόλουθες λέξεις κλειδιά: (Same-sex couples OR Non-traditional Families)AND(LGBTQ people OR lesbian OR gay OR bisexual OR transgender)AND(parenthood OR transition to parenthood OR Parenting Desire OR Parenting Intention OR Parenting Experience)AND (Children’s rights OR children’s wellbeing).

Για τη διαδικασία της αναζήτησης αξιοποιήθηκε η μέθοδος PRISMA (Moher et al., 2009) (Διάγραμμα 1). Αρχικά, ανακτήθηκαν 256 άρθρα. Μετά την κατάργηση διπλότυπων, παρέμειναν 112 άρθρα για να ελεγχθεί ο τίτλος τους και η περίληψή τους. Τα 48 άρθρα αφαιρέθηκαν με βάση τον τίτλο και την περίληψη, δεδομένου ότι δεν ήταν σχετικά με το στόχο της παρούσας ανασκόπησης. Μεταξύ των υπολοίπων 64 άρθρων, τα 16 είχαν μη σχετική έρευνα, τα 12 μη σχετικό δείγμα, τα 11 μη σχετικό αποτέλεσμα και δέκα είχαν μη σχετικό θέμα. Ως εκ τούτου, δεκαπέντε (15) μελέτες πληρούσαν τα κριτήρια ένταξης και αξιολογήθηκαν στην τελική ανασκόπηση.

2.3 Ανάλυση Δεδομένων

Τα άρθρα αξιολογήθηκαν με μια ιεραρχική δομή ξεκινώντας από τον τίτλο και την περίληψη. Στη συνέχεια για αυτά που επιλέχθηκαν, πραγματοποιήθηκε ανάγνωση του πλήρους κειμένου. Η εξαγωγή δεδομένων συμπεριλάμβανε το συγγραφέα (όνομα/έτος δημοσίευσης), τη χώρα διεξαγωγής της μελέτης, το σκοπό της μελέτης, των αριθμό συμμετεχόντων, τη μέθοδο συλλογής δεδομένων, τα εργαλεία αξιολόγησης και τέλος τα κύρια αποτελέσματα.

3. Αποτελέσματα

3.1 Πίνακας αποτελεσμάτων

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε 15 έρευνες, οι οποίες κρίθηκαν κατάλληλες να συμπεριληφθούν με βάση τα κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού. Από τις 15 έρευνες 6 έκαναν χρήση της μεθόδου της συνέντευξης, 5 χρησιμοποίησαν ερωτηματολόγιο, το οποίο διατέθηκε μέσω διαδικτύου, σε 1 μελέτη χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο σε συνδυασμό με συνέντευξη και 4 έρευνες ήταν αναδρομικές μελέτες. Οι έρευνες έχουν διεξαχθεί σε διάφορες χώρες ανά τον κόσμο και καλύπτουν την χρονική περίοδο 2017-2023.

Πίνακας 2. Ανασκόπηση των τελικών 15 ερευνών

Συγγραφέας/ Χρονολογία	Χώρα	Σκοπός μελέτης	Αριθμός Συμμετεχόντων	Μέθοδος συλλογής δεδομένων	Εργαλεία Αξιολόγησης	Αποτελέσματα
Charlton και συν. 2022	Ηνωμένο Βασίλειο	Διερεύνηση των κινήτρων των ομόφυλων ζευγαριών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για δημιουργία οικογένειας, των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους και της εμπειρίας τους ως γονείς.	4 ομόφυλα ζευγάρια (8 άτομα (ηλικίας άνω των 18 ετών)	Εθελοντική συμμετοχή Ημιδομημένες συνεντεύξεις μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας βιντεοκλήσεων Zoom	Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)	Η οικονομική κατάσταση και η σταθεροποίηση της σχέσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση για γονεϊκότητα. Η διαδικασία απόκτησης παιδιού και η καθυστερήσεις απογοητεύουν τα ομόφυλα ζευγάρια και δημιουργούν προβλήματα Η πλειοψηφία των Πορτογάλων LGB χωρίς παιδιά φιλοδοξούν να γίνουν γονείς.
Costa και συν. 2017	Πορτογαλία	Διερεύνηση της επιθυμίας, των προθέσεων και της εμπειρίας των ομόφυλων ατόμων σχετικά με τη γονεϊκότητα.	568 λεσβίες, ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλα άτομα (ηλικίας 18-76 ετών) 64%: ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι άνδρες 36%: λεσβίες ή αμφιφυλόφιλες γυναίκες	Διαδικτυακή έρευνα με ερωτηματολόγιο	Likert-type scale IBM SPSS Statistics version 20	Η ηλικία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόθεση για γονεϊκότητα, καθώς η πρόθεση είναι πιο έντονη στις μικρές ηλικίες. Η ηλικία ήταν ο ισχυρότερος προγνωστικός παραγόντας της πρόθεσης για γονεϊκότητα, ακολουθούμενη από τη θρησκευτικότητα και την κοινωνικοποίηση των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ. Η άδεια τοκετού και ανατροφής τέκνου από τη μητέρα είναι μεγαλύτερη από αυτή που δικαιούται ο/η σύντροφος τόσο για
Evertsson και συν. 2018	Σουηδία	Διερεύνηση της επίδρασης της μετάβασης στη γονεϊκότητα στην κατανομή της	Ομόφυλα (403) και ετερόφυλα (224) ζευγάρια (20-49 ετών), τα οποία σύναψαν συμβίωση/γάμο πριν από τη γέννηση του	Αναδρομική μελέτη	SPSS Statistics	

	<p>γονικής άδειας σε ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια</p>	<p>πρώτου παιδιού, κατά τη διάρκεια του έτους γέννησης ή κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους ζωής του παιδιού.</p>		<p>ομόφυλα όσο και για ετερόφυλα ζευγάρια.</p> <p>Οι μητέρες που γεννούν το τέκνο σε μια ομόφυλη σχέση λαμβάνουν κατά μέσο όρο 7 εβδομάδες λιγότερη γονική άδεια από τις μητέρες που βρίσκονται σε ετερόφυλη σχέση, υποδεικνύοντας ότι το φύλο του συντρόφου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο.</p> <p>Η γονική άδεια της μητέρας που γεννά συνδέεται αρνητικά με το εισόδημά της, αλλά δεν σχετίζεται με το εισόδημα του/της συντρόφου της.</p> <p>Οι δύσκολες εμπειρίες περιλαμβάνουν την αγωνία για τον αποκλεισμό, ετεροσεξισμό και τον ομοφοβικό στιγματισμό των παιδιών, η μη αποδοχή της λεσβιακής-μητρικής οικογένειάς, η ελλιπής εκπαίδευση του κόσμου σχετικά με τους queer γονείς, η ομοφοβία ή εχθρότητα προς τη μη παραδοσιακή οικογένειά τους, και η έλλειψη νομικής προστασίας για τη σεξουαλική μειονότητα</p> <p>Οι καλύτερες εμπειρίες ως γονείς περιελάμβαναν το να είναι πρότυπα και να συμβάλουν στη μεγαλύτερη αποδοχή των</p>
<p>Gartrell και συν. 2019</p>	<p>ΗΠΑ</p> <p>Αξιολόγηση των πιο δύσκολων σε χειρισμό αλλά και των καλύτερων εμπειριών ανατροφής παιδιών σε μη παραδοσιακές οικογένειες</p>	<p>131 ΛΟΑΤΚΙ γονείς (των οποίων το πρώτο παιδί έφτανε στην ηλικία των 25 ετών)</p>	<p>Ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης (διαδικτυακά)</p> <p>Ποιοτική Θεματική Ανάλυση (Braun & Clarke, 2006)</p> <p>Krippendorff's alphas</p> <p>Περιγραφική Στατιστική</p>	

Gato και συν. 2019	Πορτογαλία	Διερεύνηση της επιθυμίας και της πρόθεσης για γονεϊκότητα των λεσβίων, των αμφιφυλόφιλων και ετεροφυλόφιλων γυναικών που δεν έχουν παιδιά.	257 γυναίκες (κάτω των 45 ετών)	Ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης (διαδικτυακά)	2002 NSFG 5-point Likert type scale Cronbach's alphas	ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, στην προστασία του γονέα LGBTQ, τη διδασκαλία των παιδιών να εκτιμούν την ποικιλομορφία και να αισθάνονται υπερήφανα για τη μη παραδοσιακή οικογένειά τους. Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές μεταξύ των ομάδων όσον αφορά την επιθυμία για γονεϊκότητα.
Goldberg και συν. 2019	ΗΠΑ	Διερεύνηση της σεξουαλικής ταυτότητας των πολυφυλόφιλων γυναικών (π.χ. αμφιφυλόφιλες, πανσεξουαλικές) με αρσενικό σύντροφο κατά το πρώτο έτος ζωής του παιδιού.	28 πολυφυλόφιλες γυναίκες (άνω των 18 ετών) με αρσενικό σύντροφο	Ερωτηματολόγιο (διαδικτυακά) Συνέντευξη στο χώρο των συμμετεχόντων ή τηλεφωνικά	Systematic Text Condensation (STC)	Αν και οι λεσβίες γυναίκες θεωρούν ότι έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν θύματα κοινωνικού στίγματος ως μητέρες, αυτό δεν συσχετίστηκε με την επιθυμία τους για γονεϊκότητα. Σχεδόν όλες οι γυναίκες συνέχισαν να έχουν πολυφυλόφιλες ταυτότητες κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της γονεϊκότητας.
						Επισημάνθηκαν οι πιέσεις που ασκούνται από το ευρύτερο οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον για μια ετερόφυλη σχέση, καθώς και η προσπάθεια των γυναικών να μη χάσουν την πολυφυλόφιλη ταυτότητά τους.

Kolk και συν. 2020	Σουηδία	Διερεύνηση των αντιλήψεων σχετικά με το γάμο και το διαζύγιο ατόμων του ίδιου φύλου κατά την περίοδο 1995-2012 στη Σουηδία και το ρόλο της τεκνοποίησης.	2,142,905 άντρες και 1,893,518 γυναίκες (κάτω των 50 ετών) εκ των οποίων οι 4,230 γυναίκες και οι 2,444 άντρες είχαν συνάψει ομόφυλη σχέση.	Αναδρομική μελέτη	Περιγραφική Στατιστική	Η νομιμοποίηση του γάμου ατόμων του ίδιου φύλου το 2009 φαίνεται να είχε μικρή επίδραση στην πραγματοποίηση γάμων ομόφυλων ζευγαριών.
Klittmark και συν. 2019	Σουηδία	Διερεύνηση των εμπειριών των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων σχετικά με το σύστημα υποβοηθούμενης αναπαραγωγής στη Σουηδία	12 άτομα ΛΟΑΤΚΙ ασθενείς (30-45 ετών),	Ποιοτική Θεματική ανάλυση Συνέντευξης	Systematic Text Condensation (STC)	Αντίθετα, οι νομικές αλλαγές που υποστηρίζουν τη γονική μέριμνα και τα δικαιώματα στις ενώσεις ατόμων του ίδιου φύλου μπορεί να έχουν τροφοδοτήσει το σχηματισμό γάμων γυναικών του ίδιου φύλου καθώς και τη γονεϊκότητα σε τέτοιες ενώσεις. Το διαζύγιο μεταξύ δύο γυναικών είναι πιο πιθανό από τις υπόλοιπες περιπτώσεις.
						Εντοπίστηκαν ανεπάρκειες και κακομεταχείριση στην αναπαραγωγική διαδικασία για τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ και αναδείχθηκε η επιθυμία των ατόμων αυτών για βελτίωση της αναπαραγωγικής υγιονομικής περιθάλψης. Είναι απαραίτητη η ανάπτυξη παρεμβάσεων για την υποστήριξη των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ ώστε να διευκολυνθούν στη μετάβαση προς τη γονεϊκότητα.

Manley και συν. 2018	ΗΠΑ	Διερεύνηση του τρόπου αντίληψης των συμμετεχουσών για τη συμμετοχή τους και την αποδοχή τους από την ευρύτερη κοινότητα και την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ	29 πολυφυλόφιλες γυναίκες (άνω των 18 ετών) με αρσενικό σύντροφο	Συνέντευξη	Ποιοτική Θεματική Ανάλυση (Braun & Clarke, 2006)	Εντοπίστηκαν εμπόδια, τα οποία περιορίζουν τη συμμετοχή των γυναικών είτε στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ είτε στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, όπως πρακτικά εμπόδια, (χρονικοί περιορισμοί, φραγμοί σε επίπεδο κοινότητας), απόρριψη από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ και ψυχολογικοί παράγοντες όπως το εσωτερικευμένο στίγμα.
Rubio και συν. 2017	Γαλλία, Ολλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο	Διερεύνηση των γονικών συναισθημάτων κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, καθώς και της γονικής ικανότητας, της απόλαυσης της γονεϊκότητας και της συναισθηματικής κατάστασης των γονέων.	144 οικογένειες Οικογένειες ομοφυλόφιλων πατέρων (n=35) Οικογένειες λεσβιών μητέρων (n=58) Οικογένειες ετεροφυλόφιλων γονέων (n=41)	Ημιδομημένη Συνέντευξη	SPSS Statistics V.19 Multilevel modeling (with HLM 7.01; Raudenbush, Bryk, & Congdon, 2013)	Οι ετεροφυλόφιλοι γονείς ανέφεραν λιγότερο θετικά συναισθήματα στην αρχή της εγκυμοσύνης από τις λεσβίες μητέρες, ενώ οι ομοφυλόφιλοι γονείς ανέφεραν λιγότερο θετικά συναισθήματα στο τέλος της εγκυμοσύνης από τις λεσβίες μητέρες και πιο θετικά συναισθήματα για τη γονεϊκότητα κατά τη διάρκεια των πρώτων εβδομάδων μετά τον τοκετό από τους ετεροφυλόφιλους γονείς Δεν εντοπίστηκαν διαφορές οι οποίες να σχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό για τις επιθυμίες, τις προθέσεις και τις αντιλήψεις των γυναικών για την αυτο-αποτελεσματικότητά τους για τη φροντίδα ενός παιδιού.
Simon και συν. 2018	ΗΠΑ	Διερεύνηση της πρόθεσης και της επιθυμίας για γονεϊκότητα των αμφιφυλόφιλων, λεσβιών και ετεροφυλόφιλων γυναικών	196 γυναίκες Ετεροφυλόφιλες (n=108) αμφιφυλόφιλες (n=35) και λεσβίες (n=53)	Ερωτηματολόγιο (διαδικτυακά)	Περιγραφική Στατιστική Likert scale	Εντοπίστηκαν διαφορές που σχετίζονται με την

Titlestad και συν. 2019	Αυστραλία	Διερεύνηση των θετικών πτυχών που παρουσιάζονται σε μια ομόφυλη σχέση γυναικών, της γονικής μέριμνας και των δυνατών σημείων που μπορεί να παρουσιάζουν αυτά τα ζευγάρια	13 ομόφυλα ζευγάρια γυναικών (28-48 ετών)	Συνέντευξη	Θεματική ανάλυση	επιθυμία για συντροφικότητα και τη συμμετοχή του/της συντρόφου καθώς και επαγγελματικές προθέσεις (π.χ. επιθυμία μόνιμης θέσης πριν η γυναίκα γίνει γονέας). Οι μη καθορισμένοι κοινωνικοί ρόλοι για αυτά τα ζευγάρια δίνουν τη δυνατότητα για ευελιξία και διαπραγμάτευση της συν επιμέλειας και της συνεργατικής γονικής μέριμνας.
Turcan και συν. 2020	Τσεχία	Διερεύνηση των αλλαγών που πραγματοποιούνται με την πάροδο του χρόνου στην επιθυμία των γυναικών λεσβιών της Τσεχίας για απόκτηση παιδιού με διάφορες μεθόδους σύλληψης.	318 γυναίκες (λεσβίες) Ομάδα Α (n=151, επίσκεψη στην κλινική κατά τα έτη 2009-2013) Ομάδα Β (n=167, επίσκεψη στην κλινική κατά τα έτη 2013-2017)	Αναδρομική μελέτη	Statistica programme v. 10.0.	Η ανθεκτικότητα που χαρακτηρίζει αυτά τα ζευγάρια υποστηρίχθηκε από την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και από τις προσπάθειες οργανισμών όπως σχολεία και νοσοκομεία για την προαγωγή της ένταξης των ομόφυλων ζευγαριών στο κοινωνικό σύνολο Το ποσοστό των Τσέχων λεσβιών που έχουν παιδί ή θέλουν να αποκτήσουν παιδί έχει αυξηθεί τα τελευταία έτη, γεγονός στο οποίο έχουν συμβάλει οι μεταβολές στις μεθόδους σύλληψης και η αποδοχή της γονεϊκότητας για τις λεσβίες γυναίκες από τις άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης.
van der Vleuten και συν. 2023	Σουηδία	Διερεύνηση της εισοδηματικής εξέλιξης των ζευγαριών (ομόφυλων και	3.184 ομόφυλα ζευγάρια και 1.188.748 ετερόφυλα ζευγάρια (20-55 ετών)	Αναδρομική μελέτη	Περιγραφική Στατιστική	Τα θηλυκά ζευγάρια έχουν πιο ισότιμη εισοδηματική εξέλιξη εντός του ζευγαριού κατά τη μετάβαση στη

Voultsos και συν. 2019	Ελλάδα	ετερόφυλων) κατά τη μετάβαση στη γονεϊκότητα	59 γυναίκες (λεσβίες)	Ποιοτική Ημιδομημένη Συνέντευξη	NVivo software.	γονεϊκότητα σε σχέση με τα ετερόφυλα ζευγάρια.
		Διερεύνηση των εμπειριών και των στάσεων των λεσβιών απέναντι στη γονεϊκότητα στην Ελλάδα				Αναδείχθηκε μια σαφής τάση για τις συμμετέχουσες, οι οποίες επιθυμούν να έχουν τα δικά τους βιολογικά παιδιά, βασισμένη κυρίως στην πεποίθηση ότι η εγκυμοσύνη θα οδηγούσε σε μια αίσθηση αυτο-πληρότητας και/ή αυτοολοκλήρωσης.
						Επισημάνθηκε το αρνητικό αντίκτυπο των προκαταλήψεων και η κοινωνική καταπίεση στην αναπαραγωγική αυτονομία των γυναικών.
						Αναφέρθηκε ότι οι αναπαραγωγικές επιλογές επηρεάστηκαν αρνητικά από την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον.

3.2 Ανάλυση των 15 μελετών-επιστημονικών άρθρων

Οι 15 έρευνες, οι οποίες συμπεριλήφθηκαν στην παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση διερεύνησαν την επιθυμία των ομόφυλων ζευγαριών για τη γονεϊκότητα, της προϋποθέσεις που θεωρούν τα ίδια τα ζευγάρια ως απαραίτητες, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και τις κοινωνικές, θρησκευτικές αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια.

Μέσα από την έρευνα των Charlton και συν. (2022), οι οποίοι διερεύνησαν τα κίνητρα των ομόφυλων ζευγαριών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για δημιουργία οικογένειας, καθώς και τους παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους και την εμπειρία τους ως γονείς, αναδεικνύεται η σημασία της οικονομικής και σχεσιακής σταθερότητας πριν από τη δημιουργία μιας οικογένειας για τα ομόφυλα ζευγάρια, η οποία γίνεται αντιληπτή ως μια προσπάθεια αντιμετώπισης αρνητικών υποθέσεων σχετικά με τους γονείς ομοφυλοφίλους. Επίσης, γίνεται αναφορά στις προκλήσεις και στις αβεβαιότητες που αντιμετωπίζει το ζευγάρι κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υιοθεσίας και εξωσωματικής γονιμοποίησης και επισημαίνεται ο αντίκτυπος των θεσμών και των κανόνων που υποστηρίζουν την ετεροκανονικότητα, καθώς και των μηχανισμών αντιμετώπισης των ομόφυλων ζευγαριών κατά την προσπάθειά τους να γίνουν γονείς, εξετάζοντας θέματα αυτοαμφισβήτησης, έλλειψης υποστήριξης και σαφούς καθοδήγησης.

Οι Costa και συν. (2017), οι οποίοι διερεύνησαν την επιθυμία, τις προθέσεις και τις εμπειρίες των ομόφυλων ατόμων σχετικά με τη γονεϊκότητα, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των Πορτογάλων ΛΟΑΤΚΙ ατόμων χωρίς παιδιά

φιλοδοξούν να γίνουν γονείς, ενώ η ηλικία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόθεση για γονεϊκότητα, καθώς η πρόθεση είναι πιο έντονη στις μικρές ηλικίες. Ακολουθεί ως παράγοντας επίδρασης η θρησκευτικότητα και η κοινωνικοποίηση των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ, με την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πρόοδο σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα της γονεϊκότητας.

Στην αναδρομική μελέτη των Evertsson και συν. (2018) διερευνήθηκε η επίδραση της μετάβασης στη γονεϊκότητα στην κατανομή της γονικής άδειας σε ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια, τα οποία σύναψαν συμβίωση/γάμο πριν από τη γέννηση του πρώτου παιδιού, κατά τη διάρκεια του έτους γέννησης ή κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους ζωής του παιδιού. Τα ευρήματα έδειξαν ότι η άδεια τοκετού και ανατροφής τέκνου από τη μητέρα είναι μεγαλύτερη από αυτή που δικαιούται ο/η σύντροφος τόσο για ομόφυλα όσο και για ετερόφυλα ζευγάρια. Οι μητέρες που γεννούν το τέκνο σε μια ομόφυλη σχέση λαμβάνουν κατά μέσο όρο 7 εβδομάδες λιγότερη γονική άδεια από τις μητέρες που βρίσκονται σε ετερόφυλη σχέση, υποδεικνύοντας ότι το φύλο του συντρόφου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο.

Στη μελέτη των Gartrell και συν. (2019) πραγματοποιήθηκε αξιολόγηση των πιο δύσκολων σε χειρισμό αλλά και των καλύτερων εμπειριών ανατροφής παιδιών σε μη παραδοσιακές οικογένειες από 131 ΛΟΑΤΚΙ γονείς (των οποίων το πρώτο παιδί έφτανε στην ηλικία των 25 ετών). Οι δύσκολες εμπειρίες περιλαμβάνουν την αγωνία για τον αποκλεισμό, ετεροσεξισμό και τον ομοφοβικό στιγματισμό των παιδιών, η μη αποδοχή της λεσβιακής-μητρικής οικογένειας, η ελλιπής εκπαίδευση του κόσμου σχετικά με τους queer γονείς, η ομοφοβία ή εχθρότητα προς τη μη παραδοσιακή οικογένειά τους, και η έλλειψη νομικής προστασίας για τη σεξουαλική μειονότητα. Οι καλύτερες εμπειρίες ως

γονείς περιλάμβαναν το να είναι πρότυπα και να συμβάλουν στη μεγαλύτερη αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, στην προστασία του γονέα ΛΟΑΤΚΙ, τη διδασκαλία των παιδιών να εκτιμούν την ποικιλομορφία και τη διαφορετικότητα και να αισθάνονται υπερήφανα για τη μη παραδοσιακή οικογένειά τους.

Οι Gato και συν. (2019) διερεύνησαν την επιθυμία και την πρόθεση για γονεϊκότητα των λεσβιών, των αμφιφυλόφιλων και ετεροφυλόφιλων γυναικών που δεν έχουν παιδιά και δεν εντόπισαν διαφορές μεταξύ των ομάδων όσον αφορά την επιθυμία για γονεϊκότητα. Οι λεσβίες και οι αμφιφυλόφιλες γυναίκες ανέφεραν λιγότερη πρόθεση να αποκτήσουν παιδιά από ό, τι οι ετεροφυλόφιλες. Αν και οι λεσβίες γυναίκες θεωρούν ότι έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν θύματα κοινωνικού στίγματος ως μητέρες, αυτό δεν συσχετίστηκε με την επιθυμία τους για γονεϊκότητα.

Η έρευνα των Goldberg και συν. (2019) εστίασε στη σεξουαλική ταυτότητα των πολυφυλόφιλων γυναικών (π.χ. αμφιφυλόφιλες, πανσεξουαλικές) με αρσενικό σύντροφο κατά το πρώτο έτος ζωής του παιδιού. Σχεδόν όλες οι γυναίκες συνέχισαν να έχουν πολυφυλόφιλες ταυτότητες κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της γονεϊκότητας. Επισημάνθηκαν οι πιέσεις που ασκούνται από το ευρύτερο οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον για μια ετερόφυλη σχέση, καθώς και η προσπάθεια των γυναικών να μη χάσουν την πολυφυλόφιλη ταυτότητά τους.

Στην αναδρομική τους μελέτη, οι Kolk και συν. (2020) διερεύνησαν τις αντιλήψεις σχετικά με το γάμο και το διαζύγιο ατόμων του ίδιου φύλου και το ρόλο της τεκνοποίησης. Η νομιμοποίηση του γάμου ατόμων του ίδιου φύλου το 2009 φαίνεται να είχε μικρή επίδραση στην πραγματοποίηση γάμων ομόφυλων ζευγαριών. Αντίθετα, οι νομικές αλλαγές που υποστηρίζουν τη γονική μέριμνα και τα δικαιώματα στις ενώσεις

ατόμων του ίδιου φύλου μπορεί να έχουν τροφοδοτήσει τους γάμους γυναικών του ίδιου φύλου καθώς και τη γονεϊκότητα σε τέτοιες ενώσεις. Το διαζύγιο μεταξύ δύο γυναικών είναι πιο πιθανό από τις υπόλοιπες περιπτώσεις.

Οι Klittmark και συν. (2019) διερεύνησαν τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων σχετικά με το σύστημα υποβοηθούμενης αναπαραγωγής στη Σουηδία. Εντοπίστηκαν ανεπάρκειες και κακομεταχείριση στην αναπαραγωγική διαδικασία για τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ και αναδείχθηκε η επιθυμία των ατόμων αυτών για βελτίωση της αναπαραγωγικής υγειονομικής περίθαλψης.

Στην έρευνα των Manley και συν. (2018) μελετήθηκε ο τρόπος αντίληψης των πολυφυλόφιλων γυναικών για τη συμμετοχή τους και την αποδοχή τους από την ευρύτερη κοινωνία και την κοινότητα. Εντοπίστηκαν εμπόδια, τα οποία περιορίζουν τη συμμετοχή των γυναικών είτε στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ είτε στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, όπως πρακτικά εμπόδια, (χρονικοί περιορισμοί, φραγμοί σε επίπεδο κοινότητας), απόρριψη από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ και ψυχολογικοί παράγοντες όπως το εσωτερικευμένο στίγμα.

Οι Rubio και συν. (2017) διεξήγαγαν μια έρευνα σε τρεις χώρες (Γαλλία, Ολλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο) προκειμένου να διερευνήσουν τα γονικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, καθώς και της γονικής ικανότητας, της απόλαυσης της γονεϊκότητας και της συναισθηματικής κατάστασης των γονέων, χωρίς τα ευρήματα να αναδεικνύουν σημαντική διαφοροποίηση, η οποία να υποδεικνύει ότι οι ομόφυλοι γονείς δεν τρέφουν επαρκή γονικά αισθήματα.

Στη μελέτη των Simon και συν. (2018) διερευνήθηκε η πρόθεση και η επιθυμία για γονεϊκότητα των αμφιφυλόφιλων, λεσβιών και των ετεροφυλόφιλων γυναικών. Δεν

εντοπίστηκαν διαφορές, οι οποίες να σχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό για τις επιθυμίες, τις προθέσεις και τις αντιλήψεις των γυναικών για την αυτο-αποτελεσματικότητά τους για τη φροντίδα ενός παιδιού, ενώ εντοπίστηκαν διαφορές που σχετίζονται με την επιθυμία για συντροφικότητα και τη συμμετοχή του/της συντρόφου καθώς και επαγγελματικές προθέσεις (π.χ. επιθυμία μόνιμης θέσης πριν η γυναίκα γίνει γονέας).

Οι Titlestad και συν. (2019) διερεύνησαν τις θετικές πτυχές που παρουσιάζονται σε μια ομόφυλη σχέση γυναικών, τη γονική μέριμνα και τα δυνατά σημεία που μπορεί να παρουσιάζουν αυτά τα ζευγάρια και επισήμαναν ότι οι μη καθορισμένοι κοινωνικοί ρόλοι για αυτά τα ζευγάρια δίνουν τη δυνατότητα για ευελιξία και διαπραγμάτευση της συν επιμέλειας και της συνεργατικής γονικής μέριμνας. Η ανθεκτικότητά που χαρακτηρίζει αυτά τα ζευγάρια υποστηρίχθηκε από την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και από τις προσπάθειες οργανισμών όπως σχολεία και νοσοκομεία για την προαγωγή της ένταξης των ομόφυλων ζευγαριών στο κοινωνικό σύνολο.

Στην έρευνα των Turcan και συν. (2020) μελετήθηκαν οι αλλαγές που πραγματοποιούνται με την πάροδο του χρόνου στην επιθυμία των γυναικών λεσβιών της Τσεχίας για απόκτηση παιδιού με διάφορες μεθόδους σύλληψης. Τα ευρήματα της μελέτης αποκαλύπτουν ότι το ποσοστό των Τσέχων λεσβιών που έχουν παιδί ή θέλουν να αποκτήσουν παιδί έχει αυξηθεί τα τελευταία έτη, γεγονός στο οποίο έχουν συμβάλει οι μεταβολές στις μεθόδους σύλληψης και η αποδοχή της γονεϊκότητας για τις λεσβίες γυναίκες από τις άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Οι van der Vleuten και συν. (2023) στην αναδρομική μελέτη τους διερεύνησαν την εισοδηματική εξέλιξη των ζευγαριών (ομόφυλων και ετερόφυλων) κατά τη μετάβαση

στη γονεϊκότητα επισημαίνοντας ότι τα θηλυκά ζευγάρια έχουν πιο ισότιμη εισοδηματική εξέλιξη εντός του ζευγαριού κατά τη μετάβαση στη γονεϊκότητα σε σχέση με τα ετερόφυλα ζευγάρια.

Τέλος, οι Voultzos και συν. (2019) διερεύνησαν τις εμπειρίες και τις στάσεις των Ελληνίδων λεσβιών απέναντι στη γονεϊκότητα, αναδεικνύοντας μια σαφή τάση για τις συμμετέχουσες, οι οποίες επιθυμούν να έχουν τα δικά τους βιολογικά παιδιά, βασισμένη κυρίως στην πεποίθηση ότι η εγκυμοσύνη θα οδηγούσε σε μια αίσθηση αυτο-πληρότητας και/ή αυτό-ολοκλήρωσης. Από τα ευρήματα επισημάνθηκε το αρνητικό αντίκτυπο των προκαταλήψεων και η κοινωνική καταπίεση στην αναπαραγωγική αυτονομία των γυναικών και αναφέρθηκε ότι οι αναπαραγωγικές επιλογές επηρεάστηκαν αρνητικά από την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον.

Στις επόμενες παραγράφους παρουσιάζονται τα ευρήματα της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης, τα οποία δίνουν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα.

3.3 Δυσκολίες που Αντιμετωπίζουν τα Ομόφυλα Ζευγάρια στο Θέμα της Γονεϊκότητας

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι τα ομόφυλα ζευγάρια, αντιμετωπίζουν συχνά ορισμένες δυσκολίες και προκλήσεις σχετικά με το θέμα της γονεϊκότητας, εξαιτίας κοινωνικών και νομικών προκλήσεων. Ορισμένες από αυτές τις δυσκολίες περιλαμβάνουν ζητήματα που σχετίζονται με νομικά θέματα, όπως το δικαίωμα της υιοθεσίας (Charlton και συν. 2022; Costa και συν. 2017; Evertsson και συν. 2018; Gartrell και συν. 2019; Gato και συν. 2019). Σε ορισμένες περιοχές, τα ομόφυλα ζευγάρια μπορεί να αντιμετωπίζουν περιορισμούς όσον αφορά την

υιοθεσία παιδιών, ενώ παράλληλα μπορεί να μην έχουν τα ίδια νομικά δικαιώματα με τα ετερόφυλα ζευγάρια. Επιπλέον, τα ομόφυλα ζευγάρια έρχονται συχνά αντιμέτωπα με προκαταλήψεις και κοινωνικό κριτικισμό όσον αφορά τη γονεϊκότητα, καθώς και την ίδια τη σχέση τους, οπότε αισθάνονται ότι δεν έχουν την κοινωνική αποδοχή για να προχωρήσουν στη γονεϊκότητα (Gartrell και συν. 2019; Gato και συν. 2019; Goldberg και συν. 2019; Kolk και συν. 2020; Klittmark και συν. 2019; Manley και συν. 2018; Rubio και συν. 2017). Η εκπαίδευση των παιδιών των ομόφυλων ζευγαριών και η αποδοχή και προσαρμογή τους στο σχολικό περιβάλλον, αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί τα ομόφυλα ζευγάρια, καθώς θεωρούν ότι τα παιδιά τους μπορεί να βιώνουν διακρίσεις στο σχολείο από άλλα παιδιά.

Παράλληλα, τα ομόφυλα ζευγάρια αντιμετωπίζουν συναισθηματικές προκλήσεις, καθώς θα πρέπει να είναι προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν ενδεχόμενα σχόλια ή ερωτήσεις σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση. Σε ορισμένες περιοχές, οι ομοφυλόφιλοι γονείς μπορεί να αισθάνονται μοναξιά λόγω έλλειψης την υποστήριξης της κοινότητας και της κοινωνικοποίησής τους. Ένα άλλο σημαντικό θέμα είναι η προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας, καθώς η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας που να κατανοούν τις ξεχωριστές ανάγκες των ομόφυλων ζευγαριών μπορεί να είναι περιορισμένη (Charlton και συν. 2022; van der Vleuten και συν. 2023). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι προκλήσεις αυτές διαφέρουν ανάλογα με την περιοχή και τη νομοθεσία, και υπάρχουν πολλές ομάδες και οργανώσεις που εργάζονται για την προώθηση της ισότητας και της κατανόησης σε αυτό το πεδίο (Titlestad και συν. 2019).

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται συνοπτικά οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στο θέμα της γονεϊκότητας, όπως αυτές εντοπίστηκαν και αναδείχθηκαν από τις 15 έρευνες που συμπεριλήφθηκαν στην παρούσα μελέτη:

Πίνακας 3. Δυσκολίες που Αντιμετωπίζουν τα Ομόφυλα Ζευγάρια στο Θέμα της Γονεϊκότητας

Συγγραφέας/ Χρονολογία	Νομικοί Περιορισμοί/ Απαγορεύσεις	Οικογενειακή Υποστήριξη	Κοινωνική Υποστήριξη	Ιατρική υποστήριξη	Οικονομικές δυσκολίες	Προβλήματα στην Εργασία
Charlton και συν. 2022	Χρονοβόρες διαδικασίες υιοθεσίας	Δεν υπάρχει πάντα	Ετεροκανονικό- τητα και στερεότυπα	Ελλιπείς διαδικασίες	Προϋπόθεση η οικονομική σταθερότητα	Άδειες και υποστήριξη από τον εργοδότη
Costa και συν. 2017	Τεκνοθεσία	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Προϋπόθεση η οικονομική σταθερότητα	Δεν αναφέρεται
Evertsson και συν. 2018	Άδεια ανατροφής	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Άδεια ανατροφής
Gartrell και συν. 2019	Θέματα κληρονομιάς, αναγνώριση από τον άλλο γονέα	Υπάρχει εμφανής πρόοδος	Στερεότυπα, εκφοβισμός, ομοφοβισμός περιθωριοποίη- ση	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Ομοφοβικά σχόλια εκφοβισμός περιθωριοποίηση
Gato και συν. 2019	Τεκνοθεσία	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Περισσότερα έξοδα	Προκατάληψη και ομοφοβισμός
Goldberg και συν. 2019	Δεν αναφέρεται	Πιέσεις για ετερόφυλη σχέση	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Ομοφοβικά σχόλια
Kolk και συν. 2020	Υπάρχει πρόοδος	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Προϋπόθεση η οικονομική σταθερότητα	Δεν αναφέρεται
Klittmark και συν. 2019	Χρονοβόρες διαδικασίες υιοθεσίας	Δεν υπάρχει πάντα	Ετεροκανονικό- τητα και στερεότυπα	Κακομεταχείρ- ιση	Επιπλέον έξοδα	Προβλήματα με εργοδότη σε μεγάλα διαστήματα απουσίας
Manley και συν. 2018	Δεν αναφέρεται	Πιέσεις για ετερόφυλη σχέση	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Ομοφοβικά σχόλια
Rubio και συν. 2017	Χρονοβόρες διαδικασίες υιοθεσίας	Δεν υπάρχει πάντα	Στερεότυπα, εκφοβισμός, ομοφοβισμός περιθωριοποίη- ση	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Ομοφοβικά σχόλια
Simon και συν. 2018	Θέματα κληρονομιάς, αναγνώριση από τον άλλο γονέα	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Προϋπόθεση η οικονομική σταθερότητα	Ομοφοβικά σχόλια
Titlestad και συν. 2019	Θέματα κληρονομιάς, αναγνώριση από τον άλλο γονέα	Υπάρχει εμφανής πρόοδος	Υπάρχει εμφανής πρόοδος	Δεν αναφέρεται	Υπάρχει υποστήριξη από οικογένεια και κοινωνία	Δεν αναφέρθηκαν προβλήματα
Turcan και συν. 2020	Τεκνοθεσία	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Περισσότερα έξοδα	Προκατάληψη και ομοφοβισμός
van der Vleuten και συν. 2023	Χρονοβόρες διαδικασίες υιοθεσίας	Δεν υπάρχει πάντα	Ετεροκανονικό- τητα και στερεότυπα	Κακομεταχείρ- ιση	Επιπλέον έξοδα	Ομοφοβικά σχόλια
Voultzos και συν. 2019	Θέματα κληρονομιάς,	Δεν υπάρχει πάντα	Επίδραση από στερεότυπα	Δεν αναφέρεται	Δεν αναφέρεται	Ομοφοβικά σχόλια

3.4 Γονεϊκότητα ομόφυλων ατόμων και επίδραση στην ευημερία του παιδιού

Τα ερευνητικά ευρήματα σχετικά με τη γονεϊκότητα ομοφυλοφίλων ατόμων και την επίδραση της στην ευημερία των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ομοφυλόφιλους γονείς, υποστηρίζουν ότι η γονεϊκότητα των ομοφυλοφίλων δεν επηρεάζει αρνητικά την ευημερία των παιδιών (Charlton και συν. 2022; Costa και συν. 2017). Σύμφωνα με τις συμπεριληφθείσες μελέτες, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ομοφυλόφιλους γονείς επιδεικνύουν κανονική γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη και ευημερία, ενώ έχουν την ίδια σχολική επίδοση με τα παιδιά των ετερόφυλων ζευγαριών. Επιπλέον, τα ερευνητικά ευρήματα υποστηρίζουν ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες ομοφυλοφίλων γονέων δεν έχουν δυσκολίες στις κοινωνικές τους σχέσεις και δεν έχουν χαμηλότερες επιδόσεις στο σχολείο σε σύγκριση με άλλα παιδιά (Kolk και συν. 2020; Klittmark και συν. 2019).

Επιπρόσθετα, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες ομοφυλοφίλων γονέων δε διαφέρουν ως προς τη σεξουαλική τους ταυτότητα και τον προσδιορισμό του φύλου τους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ποικιλομορφία των οικογενειακών καταστάσεων είναι μεγάλη, και η επίδραση της γονεϊκότητας στην ευημερία των παιδιών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όχι μόνο από το φύλο των γονέων. Επιπλέον, οι κοινωνικές αντιλήψεις και οι νομοθετικοί περιορισμοί διαφέρουν ανά περιοχή, επηρεάζοντας την εμπειρία των ομοφυλοφίλων ζευγαριών και των παιδιών τους (van der Vleuten και συν. 2023; Voultsov και συν. 2019).

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης σχετικά με την επίδραση που μπορεί να έχει η γονεϊκότητα ενός ομόφυλου ζευγαριού στην ευημερία του παιδιού. Συγκεκριμένα, έχουν εντοπιστεί από τις 15 συμπεριληφθείσες έρευνες ορισμένα από τα στοιχεία που συνθέτουν την ευημερία ενός παιδιού στο οικογενειακό, σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον και έχει επισημανθεί η αρνητική επίδραση της γονεϊκότητας του ομόφυλου ζευγαριού, αν υπάρχει, ειδάλλως σημειώνεται «καμία επίδραση», αν ο/οι συγγραφείς θεωρούν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δεν επηρεάζει την ευημερία του παιδιού.

Πίνακας 4. Γονεϊκότητα ομόφυλων ατόμων και επίδραση στην ευημερία του παιδιού

Συγγραφέας/ Χρονολογία	Σχέση γονέα- παιδιού	Γνωστική Ανάπτυξη	Συναισθημα- τική Ανάπτυξη	Συμπεριφο- ρά ρόλου φύλου	Σεξουαλική Ταυτότητα	Σχολική Επίδοση	Κοινωνικές Σχέσεις
Charlton και συν. 2022	Καμία επίδραση	Καμία επίδραση	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Καμία επίδραση	Στερεότυπα Ετεροκανονικότητα
Costa και συν. 2017	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα Ετεροκανονικότητα
Evertsson και συν. 2018	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε
Gartrell και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Gato και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Goldberg και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε
Kolk και συν. 2020	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Klittmark και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Manley και συν. 2018	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Rubio και συν. 2017	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Simon και συν. 2018	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση

Titlestad και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Καμία επίδραση
Turcan και συν. 2020	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
van der Vleuten και συν. 2023	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση
Voultzos και συν. 2019	Καμία επίδραση	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Δεν αναφέρθηκε	Στερεότυπα εκφοβισμός ομοφοβικά σχόλια περιθωριοποίηση

3.5 Αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια

Οι αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια ποικίλλουν ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτισμικές, και θρησκευτικές προκλήσεις κάθε κοινότητας. Σε ορισμένες κοινωνίες, υπάρχουν προκαταλήψεις και διακρίσεις εις βάρος των ομόφυλων ζευγαριών και αυτές οι αντιλήψεις μπορεί να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αξιολογείται η γονεϊκότητά τους. Σε άλλες περιοχές και κοινότητες, υπάρχει αυξανόμενη ανοχή και υποστήριξη για τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια. Πολλοί άνθρωποι αναγνωρίζουν τη σημασία της οικογένειας και της αγάπης πάνω από το φύλο των γονέων (Charlton και συν. 2022; Costa και συν. 2017; Evertsson και συν. 2018; Gartrell και συν. 2019).

Επιπλέον, η νομοθεσία και η πολιτική μπορεί να επηρεάζουν την αντιλαμβανόμενη νομιμότητα και αποδοχή της γονεϊκότητας στα ομόφυλα ζευγάρια. Αν η νομική προστασία είναι περιορισμένη, αυτό μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις αντιλήψεις της κοινωνίας και να αποτελέσει τροχοπέδη στην προσπάθεια του ομόφυλου ζευγαριού να δημιουργήσει την οικογένειά του (Kolk και συν. 2020; Klittmark και συν. 2019). Από την άλλη πλευρά, ορισμένες κοινωνίες εμφανίζουν πιο προοδευτικές αντιλήψεις, όπου η σεξουαλική ταυτότητα των γονιών δε θεωρείται κριτήριο για την αξιολόγηση της γονεϊκότητας. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι θρησκευτικές αντιλήψεις μπορεί να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο αξιολογείται η γονεϊκότητα ομόφυλων ζευγαριών. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι αντιλήψεις αυτές εξακολουθούν να εξελίσσονται και να ποικίλλουν σε διάφορες κοινότητες και περιοχές. Η εκπαίδευση, η ενημέρωση και ο διάλογος μπορούν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση πιο ευαίσθητων και στηρικτικών αντιλήψεων σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια (Titlestad και συν. 2019).

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται οι αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια, όπως αυτές εντοπίστηκαν και αναδείχθηκαν από τις 15 συμπεριληφθείσες μελέτες στην παρούσα συστηματική ανασκόπηση:

Πίνακας 5. Αντιλήψεις σχετικά με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια

Συγγραφείς/ Χρονολογία	Προκατάληψη και Διάκριση	Ανοιχτότητα και Υποστήριξη	Νομοθεσία και Πολιτική	Θρησκευτικές Πεποιθήσεις	Κατάρρευση θεσμού οικογένειας	Αρνητική επίδραση στα παιδιά
Charlton και συν. 2022	Στερεότυπα Ετεροκανονικό	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	-

	ητα					
Costa και συν. 2017	Στερεότυπα Ετεροκανονικότητας	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	-
Evertsson και συν. 2018	Στερεότυπα Ετεροκανονικότητας	Υπάρχει πρόοδος	Άδεια ανατροφής	-	-	-
Gartrell και συν. 2019	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίηση	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Gato και συν. 2019	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίηση	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Goldberg και συν. 2019	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Δεν έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος	-	Προκατάληψη	Πίεση από το οικογενειακό περιβάλλον για ετερόφυλη σχέση	Στίγμα περιθωριοποίησης
Kolk και συν. 2020	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Klittmark και συν. 2019	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Manley και συν. 2018	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Δεν έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος	-	Προκατάληψη	Πίεση από το οικογενειακό περιβάλλον για ετερόφυλη σχέση	Στίγμα περιθωριοποίησης
Rubio και συν. 2017	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Simon και συν. 2018	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Titlestad και συν. 2019	Υπάρχει εμφανής πρόοδος και υποστήριξη	Υπάρχει εμφανής πρόοδος και υποστήριξη	Νομικά εμπόδια	Παραμένει μέρος της προκατάληψης	-	Καμία επίδραση
Turcan και συν. 2020	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
van der Vleuten και συν. 2023	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Υπάρχει πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	-	Στίγμα περιθωριοποίησης
Voultsov και συν. 2019	Στερεότυπα, εκφοβισμός περιθωριοποίησης	Δεν έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος	Νομικά εμπόδια	Προκατάληψη	Πίεση από το οικογενειακό περιβάλλον για ετερόφυλη	Στίγμα περιθωριοποίησης

4. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια στο θέμα της γονεϊκότητας είναι ένα σημαντικό θέμα που απαιτεί προσεκτική ανάλυση και συνειδητοποίηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν αυτά τα ζευγάρια. Η έλλειψη ομοιόμορφης νομοθετικής προστασίας για τα ομόφυλα ζευγάρια σχετικά με τα δικαιώματα υιοθεσίας και την αναγνώριση των γονεϊκών δικαιωμάτων αποτελεί σημαντική πρόκληση. Οι νομοθετικές αλλαγές είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ισότιμων ευκαιριών για όλα τα ζευγάρια (Charlton και συν. 2022; Costa και συν. 2017; Evertsson και συν. 2018; Gartrell και συν. 2019; Gato και συν. 2019).

Επιπρόσθετα, η συζήτηση αναδεικνύει την ανάγκη για εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σε κοινωνικό επίπεδο. Η αύξηση της κοινωνικής αποδοχής και η καταπολέμηση των προκαταλήψεων μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου τα ομόφυλα ζευγάρια νιώθουν μεγαλύτερη υποστήριξη. Η ανάγκη για συναισθηματική υποστήριξη είναι όλο και πιο εμφανής. Οι κοινότητες, η οικογένεια και οι φίλοι μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου τα ομόφυλα ζευγάρια νιώθουν ότι τα υποστηρίζουν και τα αγαπούν (Gartrell και συν. 2019).

Η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και υποστήριξης πρέπει να είναι ομοιόμορφη και χωρίς διακρίσεις. Η δημιουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών που κατανοούν τις ξεχωριστές ανάγκες των ομόφυλων ζευγαριών είναι αναγκαία (Charlton και συν. 2022).

Επιπλέον, η συνεργασία με οργανώσεις και κοινότητες που υποστηρίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων μπορεί να είναι εποικοδομητική. Συνολικά, η συζήτηση αυτή υπογραμμίζει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα, ευαισθητοποίηση και δράση σε πολλά επίπεδα της κοινωνίας προκειμένου να δημιουργηθούν περιβάλλοντα όπου τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να αναπτύσσουν οικογένειες χωρίς προκαταλήψεις και διακρίσεις.

Οι σύγχρονες έρευνες παρουσιάζουν αξιόπιστα δεδομένα που υποστηρίζουν την άποψη ότι η γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια δεν επηρεάζει αρνητικά την ευημερία του παιδιού. Οι έρευνες υποστηρίζουν ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς έχουν συνήθως κανονική συναισθηματική ανάπτυξη και δεν εμφανίζουν διαφορές σε σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ετεροφυλόφιλες οικογένειες. Τα παιδιά που ανατρέφονται από ομόφυλα ζευγάρια φαίνεται ότι αναπτύσσουν υγιείς κοινωνικές σχέσεις, καταδεικνύοντας ότι η οικογενειακή δομή δεν είναι καθοριστική για την κοινωνική προσαρμογή (Charlton και συν. 2022).

Επιπρόσθετα, τα ερευνητικά ευρήματα υποδηλώνουν ότι τα παιδιά ομοφυλοφίλων γονέων δεν υστερούν στη σχολική τους επίδοση, καθιστώντας σαφές ότι η οικογενειακή δομή δεν είναι προβληματική για την εκπαίδευση. Οι μελέτες υποδεικνύουν ότι η σεξουαλική ταυτότητα των παιδιών δεν επηρεάζεται από το φύλο των γονέων τους (Charlton και συν. 2022; Costa και συν. 2017; Evertsson και συν. 2018).

Η έρευνα επισημαίνει ότι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ομόφυλα ζευγάρια σχετικά με την γονεϊκότητα συνήθως πηγάζουν από κοινωνικούς, νομικούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Συνολικά, η έρευνα και τα παραπάνω συμπεράσματα υπογραμμίζουν τη σημασία της αντικειμενικής αντιμετώπισης της γονεϊκότητας σε

ομόφυλα ζευγάρια, καθώς και την ανάγκη για ανοιχτή συζήτηση και ευαισθητοποίηση στην κοινωνία για τη διασφάλιση ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών για όλες τις οικογένειες, ανεξάρτητα από το φύλο των γονέων (Simon και συν. 2018; Titlestad και συν. 2019; Turcan και συν. 2020).

Η έρευνα και η ανάλυση των αντιλήψεων αναδεικνύουν μια ποικιλία απόψεων σε σχέση με τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια. Ενώ ορισμένοι είναι υποστηρικτικοί, άλλοι εξακολουθούν να έχουν προκαταλήψεις. Οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζονται σημαντικά από παράγοντες όπως η κουλτούρα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και οι κοινωνικοί παράγοντες. Η πολυπολιτισμικότητα και ο πολιτισμικός πλουραλισμός διαδραματίζουν ρόλο στις διαφορετικές απόψεις (Rubio και συν. 2017; Simon και συν. 2018; Titlestad και συν. 2019; Turcan και συν. 2020). Η πρόοδος στην κατανόηση της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια είναι εμφανής, αλλά υπάρχουν επίσης προκαταλήψεις και διακρίσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν.

Η ενημέρωση και η εκπαίδευση αποδεικνύονται κρίσιμες για την αλλαγή των αντιλήψεων. Η προώθηση της ανοχής και της κατανόησης μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που αναγνωρίζει την ποικιλομορφία των οικογενειακών δομών. Η προώθηση των δικαιωμάτων και της ισότητας για όλες τις οικογένειες, ανεξάρτητα από το φύλο των γονέων, αποτελεί κρίσιμο βήμα για τη δημιουργία πιο δίκαιης και συμπεριληπτικής κοινωνίας. Η μελλοντική έρευνα και δράση πρέπει να επικεντρώνονται στη συνεχή ανάπτυξη και ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης, προκειμένου να διαμορφωθούν περισσότερες θετικές αντιλήψεις για τη γονεϊκότητα σε ομόφυλα ζευγάρια. Συνολικά, η ανάλυση αυτή υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα της συνεχούς διερεύνησης, κοινωνικού διαλόγου και ενημέρωσης για τη δημιουργία μιας

πλήρους και ανοιχτής κοινωνίας που σέβεται και αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα των οικογενειακών μοντέλων.

5. Περιορισμοί

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση εντόπισε μόνο 15 μελέτες που διεξήχθησαν σε άτομα ΛΟΑΤΚΙ. Η συμπερίληψη περισσότερων μελετών εκτιμάται ότι θα οδηγούσε σε πιο ασφαλή συμπεράσματα, τα οποία θα ήταν δυνατό να γενικευτούν στον πληθυσμό της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Επιπρόσθετα, ορισμένες μελέτες ήταν αναδρομικές, με στοιχεία που ελήφθησαν από βάσεις δεδομένων, ενώ άλλες ήταν μελέτες περίπτωσης και διεξήχθησαν με τη μέθοδο της συνέντευξης. Εκτιμάται ότι το θέμα της γονεϊκότητας σε ομόφυλα ζευγάρια χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, η οποία να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα, οπότε περισσότερο ενδεδειγμένη θεωρείται η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης με συνέντευξη των ΛΟΑΤΚΙ ζευγαριών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Acosta, K. L. (2020). Religion in the lives of LGBTQ-parent families. *LGBTQ-parent families: Innovations in research and implications for practice*, 215-227. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35610-1_13

Amusan, L., Saka, L., & Muinat, O. A. (2019). Gay rights and the politics of anti-homosexual legislation in Africa. *Journal of African Union Studies*, 8(2), 45-66.

Assembly, U. G. (1948). Universal declaration of human rights. UN General Assembly, 302(2), 14-25.

Austin, M. W. (2016). *Conceptions of parenthood: Ethics and the family*. Routledge.

Barrientos, J., & González, B. (2022). Measuring global attitudes toward homosexuality: A critical review of LGBT indexes. *Mapping LGBTQ Spaces and Places*, 197-220.

Bell, J. G., & Perry, B. (2015). Outside looking in: The community impacts of anti-lesbian, gay, and bisexual hate crime. *Journal of homosexuality*, 62(1), 98-120.

Berkowitz, D. (2013). Gay parenting and surrogacy. In A.E. Goldberg & K.R. Allen (eds.), *LGBT families: Possibilities for new research and implications for practice* (pp. 71–85). New York, NY: Springer.

Bernheim, G. (2013). Homosexual marriage, parenting, and adoption. *First Things*, (231), 41.

Biblarz, T., & Savci, E. (2010). Lesbian, gay, bisexual, and transgender families. *Journal of Marriage and Family*, 72 (3), 480–498. doi: 10.1111/j.1741–3737.2010.00714.x

Bos, H. (2013). Lesbian-mother families formed through insemination. In A. Goldberg & A. Demo (eds.), *LGBT-parent families* (pp. 21–37). New York, NY: Springer.

Bozett, F. W. (Ed.). (2020). *Homosexuality and the Family*. Routledge.

Bucay, J. & Bucay, D. (2017). *Γονείς και παιδιά: Εργαλειοθήκη για τη συντήρηση μιας δύσκολης σχέσης*. Αθήνα: Opera.

Cerqueira-Santos, E., Santos, J. J., & Lawrenz, P. (2021). Child Development in Families with Gay and Lesbian Parents and Beliefs About Homosexuality. *Parenting and Couple Relationships Among LGBTQ+ People in Diverse Contexts*, 293-309. <https://doi.org/10.1590/S0103-11042013000300015>

Chabot, J., & Ames, B. (2004). “It wasn’t ‘let’s get pregnant and go do it’”: Decisionmaking in lesbian couples planning motherhood via donor insemination. *Family Relations*, 53, 348–356. doi: 10.1111/j.0197–6664.2004.00041.x

Chambers, D., & Gracia, P. (2021). *A sociology of family life: Change and diversity in intimate relations*. John Wiley & Sons.

Charlton, K. (2022). “Who is the mum? Who is the dad?”: Same-sex couples’ motivations for and experiences of parenthood. *Sexualities*, 13634607221091485. <https://doi.org/10.1177/13634607221091>

Chiou, V., & Sideri, M. (2022). Sexuality Education and National Policies for LGBT+ People in Greece. *A Little Respect?: LGBT+ Perspectives on Education From Across Europe*, 107.

Cohen, C. P. (1989). United Nations: Convention on the rights of the child. *International Legal Materials*, 28(6), 1448-1476. <https://doi.org/10.1017/S0020782900017228>

Costa, P. A., & Bidell, M. (2017). Modern families: Parenting desire, intention, and experience among Portuguese lesbian, gay, and bisexual individuals. *Journal of Family Issues*, 38(4), 500-521. <https://doi.org/10.1177/0192513X16683>

Crouch, S. R., Waters, E., McNair, R., Power, J., & Davis, E. (2014). Parent-reported measures of child health and wellbeing in same-sex parent families: A cross-sectional survey. *BMC public health*, 14(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-635>

Crowl, A., Ahn, S., & Baker, J. (2008). A meta-analysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents. *Journal of GLBT family studies*, 4(3), 385-407. <https://doi.org/10.1080/15504280802177615>

Dolan, P., Zegarac, N., & Arsic, J. (2019). Family Support as a right of the child. *Social Work and Social Sciences Review*, 21(2), 8-26. <https://doi.org/10.1921/swssr.v21i2.1417>

Donovan, C., Heaphy, B. & Weeks, J. (2001). *Same sex intimacies*. London: Routledge. doi: <https://doi.org/10.4324/9780203167168>.

Dotti Sani, G. M., & Quaranta, M. (2022). Mapping changes in attitudes towards gays and lesbians in Europe: An application of diffusion theory. *European Sociological Review*, 38(1), 124-137.

Duncan, R. F. (1993). Who Wants to Stop the Church: Homosexual Rights Legislation, Public Policy, and Religious Freedom. *Notre Dame L. Rev.*, 69, 393. <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol69/iss3/1>

Dziurda, M., Golab, A., & Zembrzuski, T. (2021). European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Impact on Polish Law Development. *Access to Just. E. Eur.*, 23.

Eldahan, A. I., Pachankis, J. E., Rendina, H. J., Ventuneac, A., Grov, C., & Parsons, J. T. (2016). Daily minority stress and affect among gay and bisexual men: A 30-day diary study. *Journal of affective disorders*, 190, 828-835.

Eskridge Jr, W. N. (2020). Marriage Equality's Lessons for Social Movements and Constitutional Change. *Wm. & Mary L. Rev.*, 62, 1449.

Evertsson, M., & Boye, K. (2018). The transition to parenthood and the division of parental leave in different-sex and female same-sex couples in Sweden. *European Sociological Review*, 34(5), 471-485. <https://doi.org/10.1093/esr/jcy027>.

Evertsson, M., Jaspers, E., & Moberg, Y. (2020). Parentalization of same-sex couples: Family formation and leave rights in five Northern European countries. *The Palgrave handbook of family policy*, 397-428. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54618-2_16

Farr, R., & Patterson, C. (2013). Lesbian and gay adoptive parents and their children. In A. Goldberg & A. Demo (eds.), *LGBT-parent families* (pp. 39–55). New York, NY: Springer.

Freeman, M. (2009). Children's rights as human rights: Reading the UNCRC. In *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 377-393). London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-0-230-27468-6_26

Gartrell, N., Rothblum, E. D., Koh, A. S., van Beusekom, G., & Bos, H. (2019). "We Were Among the First Non-traditional Families": Thematic Perceptions of Lesbian Parenting After 25 Years. *Frontiers in Psychology*, 10, 2414. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02414>

Gato, J., Leal, D., & Tasker, F. (2019). Parenting desires, parenting intentions, and anticipation of stigma upon parenthood among lesbian, bisexual, and heterosexual women in Portugal. *Journal of Lesbian Studies*, 23(4), 451-463. <https://doi.org/10.1080/10894160.2019.1621733>

Goisis, A., Cederström, A., & Martikainen, P. (2023). Birth Outcomes Following Assisted Reproductive Technology Conception Among Same-Sex Lesbian Couples vs Natural Conception and Assisted Reproductive Technology Conception Among Heterosexual Couples. *JAMA*, 329(13), 1117-1119. <https://doi.org/doi:10.1001/jama.2023.1345>

Goldberg, A. E., & Allen, K. R. (Eds.). (2013). *LGBT-parent families: Innovations in research and implications for practice*. New York: Springer.

Goldberg, A. E., Manley, M. H., Ellawala, T., & Ross, L. E. (2019). Sexuality and sexual identity across the first year of parenthood among male-partnered

plurisexual women. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 6(1), 75.
<https://doi.org/10.1037/sgd0000307>

Gopalakrishnan, S., & Ganeshkumar, P. (2013). Systematic reviews and meta-analysis: understanding the best evidence in primary healthcare. *Journal of family medicine and primary care*, 2(1), 9.

Hicks, S. (2005). Is Gay Parenting Bad for Kids? Responding to the “Very Idea of Difference” in Research on Lesbian and Gay Parents. *Sexualities*, 8(2), 153–168. doi:10.1177/1363460705050852.

Huff, E. P. (2001). The children of homosexual parents: The voices the courts have yet to hear. *Am. UJ Gender Soc. Pol'y & L.*, 9, 695.

Hughes, H., & Southall, C. (2012). Gay and lesbian families and tourism. *Family tourism: Multidisciplinary perspectives*, 56, 125-139.

Imrie, S., & Golombok, S. (2020). Impact of new family forms on parenting and child development. *Annual Review of Developmental Psychology*, 2, 295-316.

Janis, M. W., Kay, R. S., & Bradley, A. W. (2008). *European human rights law: text and materials*. Oxford University Press.

Johnson, P., & Vanderbeck, R. (2014). *Law, religion and homosexuality*. Routledge

Johnson, P. (2022). LGBT rights at the Council of Europe and the European Court of Human Rights. In *Personal Identity and the European Court of Human Rights* (pp. 99-130). Routledge.

Keenan, K. F., Van Teijlingen, E., & Pitchforth, E. (2005). The analysis of qualitative research data in family planning and reproductive health care. *BMJ Sexual & Reproductive Health*, 31(1), 40-43. <https://doi.org/10.1783/0000000052972825>

Klittmark, S., Garzón, M., Andersson, E., & Wells, M. B. (2019). LGBTQ competence wanted: LGBTQ parents' experiences of reproductive health care in Sweden. *Scandinavian journal of caring sciences*, 33(2), 417-426. <https://doi.org/10.1111/scs.12639>

Kolk, M., & Andersson, G. (2020). Two decades of same-sex marriage in Sweden: A demographic account of developments in marriage, childbearing, and divorce. *Demography*, 57(1), 147-169. <https://doi.org/10.1007/s13524-019-00847-6>

Kuntz, A., Davidov, E., Schwartz, S. H., & Schmidt, P. (2015). Human values, legal regulation, and approval of homosexuality in Europe: A cross-country comparison. *European Journal of Social Psychology*, 45(1), 120-134.

Kurdek, L. A. (1988). Relationship quality of gay and lesbian cohabiting couples. *Journal of Homosexuality*, 15(3-4), 93-118.

Κωστοπούλου, Μ. (2016). Υπέρ του Συμφώνου Συμβίωσης, αλλά και της Παιδοθεσίας από Ομόφυλα Ζευγάρια. *Αυγή*, 9 Φεβρουάριος.

Lax, J. R., & Phillips, J. H. (2009). Gay rights in the states: Public opinion and policy responsiveness. *American Political Science Review*, 103(3), 367-386.

Leal, D., Gato, J., Coimbra, S., Freitas, D., & Tasker, F. (2021). Social support in the transition to parenthood among lesbian, gay, and bisexual persons: A systematic review. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00517-y>

Lyonga, F. (2021). Shades of homophobia: A framework for analyzing negative attitudes toward homosexuality. *Journal of homosexuality*, 68(10), 1664-1684.

Manley, M. H., Goldberg, A. E., & Ross, L. E. (2018). Invisibility and involvement: LGBTQ community connections among plurisexual women during pregnancy and postpartum. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(2), 169. <https://doi.org/10.1037/sgd0000285>

Marks, L. (2012). Same-sex parenting and children's outcomes: A closer examination of the American psychological association's brief on lesbian and gay parenting. *Social Science Research*, 41(4), 735-751. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.03.006>

Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin*, 129(5), 674.

Michos, I., & Figgou, L. (2019). Intertwined and incompatible identities in the argumentation against the institutionalization of same sex couples' cohabitation agreement: "Greek-orthodoxy" and homosexuality. *Hellenic journal of psychology*, 16(1), 95-121.

Michos, I., Figgou, L., & Bozatzis, N. (2021). Constructions of LGBTQI+ rights and claims in lay discourse in Greece: Liberal dilemmas and sexual citizenship boundaries. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 31(6), 768-781.

Miller, C. T., & Kaiser, C. R. (2001). A theoretical perspective on coping with stigma. *Journal of Social Issues*, 57, 73-92. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00202>

Montero, D. (2014). Attitudes toward same-gender adoption and parenting: An analysis of surveys from 16 countries. *Advances in Social Work*, 15(2), 444-459.

Navarro, M. C., Barrientos, J., Gómez, F., & Bahamondes, J. (2019). Tolerance of homosexuality in South American countries: A multilevel analysis of related individual and sociocultural factors. *International Journal of Sexual Health*, 31(3), 257-268.

Νόμος 4356/2015, Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015). http://www.et.gr/api/DownloadFeksApi/?fek_pdf=20150100181

Νόμος 4538/2018, Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α' 85/16-05-2018).

Oberklaid, F., Little, M. H., Patton, G. C., Sawyer, S. M., Skinner, S. R., Telfer, M. M., ... & Jones, C. A. (2017). The kids are OK: It is discrimination, not same-sex parents, that harms children. <https://doi.org/10.5694/mja17.00943>

Park, N. K., Kazzyak, E., & Slauson-Blevins, K. (2016). How law shapes experiences of parenthood for same-sex couples. *Journal of GLBT Family Studies*, 12(2), 115-137.

Patterson, C. J. (2019). Lesbian and gay parenthood. In *Handbook of parenting* (pp. 345-371). Routledge.

Pavlou, M. (2009). Homophobia in Greece: Love for equality. http://www.red-network.eu/resources/toolip/doc/2011/11/25/i-red_homophobia_in_greece2009-6.pdf.

Perrin, E. C., Siegel, B. S., Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, Pawelski, J. G., Siegel, B. S., Dobbins, M. I., ... & Yogman, M. (2013). Promoting the well-being of children whose parents are gay or lesbian. *Pediatrics*, 131(4), e1374-e1383. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-0377>

Poushter, J., & Kent, N. (2020). The global divide on homosexuality persists. Pew Research Center, 25.

Ronen, Y. I. (2004). Redefining the child's right to identity. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 18(2), 147-177. <https://doi.org/10.1093/lawfam/18.2.147>

Rosky, C. J. (2008). Like father, like son: Homosexuality, parenthood, and the gender of homophobia. *Yale JL & Feminism*, 20, 257.

Rubio, B., Vecho, O., Gross, M., Van Rijn-van Gelderen, L., Bos, H., Ellis-Davies, K., ... & Lamb, M. E. (2017). Transition to parenthood and quality of parenting among gay, lesbian and heterosexual couples who conceived through assisted reproduction. *Journal of Family Studies*. <https://doi.org/10.1080/13229400.2017.1413005>

Shaw, J. (2019). *Trustworthiness and Stability in Same and Different Sex Relationships: Heterosexuals' Attitudes toward Bisexuality*. West Virginia University.

Simon, K. A., Tornello, S. L., Farr, R. H., & Bos, H. M. (2018). Envisioning future parenthood among bisexual, lesbian, and heterosexual women. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(2), 253. <https://doi.org/10.1037/sgd0000267>

- Sussman, M. B. (2012). *Homosexuality and family relations*. Routledge.
- Titlestad, A., & Robinson, K. (2019). Navigating parenthood as two women; the positive aspects and strengths of female same-sex parenting. *Journal of GLBT Family Studies*, 15(2), 186-209. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2018.1423660>
- Tryfonidou, A. (2019). EU free movement law and the children of rainbow families: children of a lesser God?. *Yearbook of European Law*, 38, 220-266. <https://doi.org/10.1093/yel/yez001>
- Turcan, P., Prochazka, M., Pokorny, P., Kvintova, J., Sigmund, M., & Juraskova, E. S. (2020). Desire for parenthood and associated trends in Czech Lesbian women. *Sexual Medicine*, 8(4), 650-659. <https://doi.org/10.1016/j.esxm.2020.08.004>
- Valiquette-Tessier, S. C., Vandette, M. P., & Gosselin, J. (2016). Is family structure a cue for stereotyping? A systematic review of stereotypes and parenthood. *Journal of Family Studies*, 22(2), 162-181.
- van der Vleuten, M., Evertsson, M., & Moberg, Y. (2023). Joint Utility or Sub-optimal Outcomes? Household Income Development of Same-Sex and Different-Sex Couples Transitioning to Parenthood in Denmark, Finland, Norway, and Sweden. *Journal of Family Issues*, 0192513X231194305. <https://doi.org/10.1177/0192513X231194>
- Voultos, P., Zymvragou, C. E., Raikos, N., & Spiliopoulou, C. C. (2019). Lesbians' experiences and attitudes towards parenthood in Greece. *Culture, Health & Sexuality*, 21(1), 108-120.

Vundamati, R. (2021). Right to marry and found family: a most challenged human right in post modern era. *Indian Journal of International Law*, 59(1-4), 229-255. <https://doi.org/10.1007/s40901-020-00119-8>

Wadlington, W., O'Brien, R. C., & Wilson, R. F. (2021). *Family law in perspective*. Foundation Press.

Webb, S. N., & Chonody, J. (2013). Heterosexual Attitudes Toward Same-Sex Marriage: The Influence of Attitudes Toward Same-Sex Parenting. *Journal of GLBT Family Studies*, 10(4), 404–421. doi: <https://doi.org/10.1080/1550428X.2013.832644>.

Webb, S. N., Chonody, J. M., & Kavanagh, P. S. (2018). Do we think children need a mom and dad?: Understanding how gender ideology impact attitudes toward same-gender parent family rights. *Journal of homosexuality*, 65(10), 1351-1371. <https://doi.org/10.1080/00918369.2017.1374071>

Wilson, K. (2020). Attitudes toward LGBT people and their rights in Europe. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

Yerkes, M. A., Dotti Sani, G. M., & Solera, C. (2018). Attitudes toward parenthood, partnership, and social rights for diverse families: Evidence from a pilot study in five countries. *Journal of Homosexuality*, 65(1), 80-99. <https://doi.org/10.1080/00918369.2017.1310507>

